

משה בירנבוים

נ"נ לקוה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע ועכ"א

מליזענסק

עיה"ק טבריא תובב"א

בעוה"ש"ת

פרשת מטות - מסעי

פרשת מטות

צמחה"ק צפרשמינו, וידבר בשיה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמור, זה הדבר אשר צוה ה' (ג. ו) וכבר פי' רש"י הק' דכוונת הכתוב שמשרע"ה חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואח"כ נגשו כל בני ישראל, ומשרע"ה חזר צפניהם שוב על כל הנאמר לו לאמר, (ולא שהכוונה שמשרע"ה לימד רק את ראשי המטות והם לימדו לבני ישראל), ואם כן צריך ביאור, לשון הכתוב אל ראשי המטות לבני ישראל, ולכאורה היה לו לכתוב, "לראשי המטות ולבני ישראל", דמלשון הפסוק כפשוטו משמע שמשרע"ה אמר לראשי המטות שילמדו את בני ישראל, ומה הלשון שתפס הכתוב, פירשו בהרבה מהספה"ק, שאכן היה כוונה נסתרת זוה, ללמד את ראשי המטות דרך צנהגהת בני ישראל.

בספה"ק "יטב פנים" וז"ל, שמעתי ממר"ז (הרה"ק בעל ישמח משה דיומא דהילולא דליה חל בשנת זה) זללה"ה, שסיפר לנו שבימי נעוריו היה קשה בעיניו מזה שהחסידים יגילו כל היום הלא איתא בשו"ע: ראוי לכל ירא שמים שיהא מייצר ודואג על חורבן בית המוקדש, ועגומה נפשו על דבר זה והתפלל אל ה' במחשבה, בנסעו לקבל פני רבו הקדוש מזה"ר יצחק זלחה"ה (הרה"ק החתם סולובלין: אגא ה' הושיעה נא בעת בואי אל הצדיק יודע דרך תירוץ על ענין זה לבל יקשה בעיני כי אתה יודע שאין רצוני להקשות רק לדעת אורחות הענין, וכבר אמר החכם הבא לטהר מסייעין אותו. לא אמרו מסייע לשון יחיד רק מסייעין לשון רבים משכנע הכל מסייעין אי"כ גם הצדיק יסייע אותי בזה, כל זה עלה במחשבתו ובלבו.

וכאשר בא אל ביתו (של הרבי הקו מלובלין זי"ע) נאווה קודש, תיכף פתח הרה"ק מלובלין בחכמה וברוח"ק ואמר לו: "למה נפלו פניך, אם אמנם אי" בשו"ע ראוי לכל אדם יר"ש שיהא מייצר ודואג כו' אבל כבר אמר החכם צהלתי בפניו ואבול בלבו, וזה תאמינו בי בעת שאומר אני חיות בבכי ובתחנונים ופלגי מים, בכ"ז אני שיש ושכח,

וכך הורה לי רבנו הקדוש מזה"ר שמועלקא זלחה"ה אבד"ק ניקלשבורג, עפ"י כושל למלך גדול שגשבה והגיע לעמוד לפוש ולזון אצל אוהבו ומיודעו, וכראוה אוהבו את המלך בשביה הלך ילך ובכה מאין הפוגות ובכ"ז שיש ושכח כי המלך נתאכסן אצלו,

והנמשל כי באותה שעה שבוכה על חורבן ביהמ"ק השכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בליה וגוי נוכח פני ה', ואם כי כתיב הצנע לכת עם ה' אלוהיך, ולא היה ראוי לגלות לך הדבר אבל מזה נעשה הלא אמרו הבא לטהר מסייעין אותו, לא אמרו מסייע כי אם מסייעין כושנעו הכל מסייעין, אי"כ גם אני צריך לסייע" עכ"ל פה קדוש ה' נוכבד.

הרי שידע צדקה"ק לתרץ לו מה שהקשה בלבו ומה שעלה בלבו על אומנם מסייעין לו לשון רבים, ומכאן זה אמר מר"ז (בעל ישמח משה) זלחה"ה שזה שנאמר קומי רוני צלילה וגו', רוני דייקא רינה שם משותף לבני ולשמחה ולזמרה, היינו שתהיה הצביה בשמחה, והטעם נוכח פני ה' ששכינה כנגדו, עכדה"ק.

ואולי יש להעמיס זה בכתוב וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ה', שמשרע"ה אמר לראשי המטות שגם יסייעו ציד החפצים להתקרב להקצ"ה, כי הרי כתוב מסייעין בלשון רבים, וזה הכוונה "אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר"

שראשי המטות צריכים לומר לבני ישראל, לפעמים גם דברים שייך בהם הצנע לכת וכו', משום שזה הדבר אשר צוה ה' כנ"ל ע"כ.

בספר שופטים (ס"ד פ"א) מסופר שכאשר יפתח הגלעדי יצא למלחמה בצני עמון, נדר שאם יתן ה' את בני עמון בידו, היוצא מציחו יקריב עולה, ולצסוף יצאה צמו לקראתו. ודרשו חז"ל (תענית ד, א) שהנביא הוכיחו ע"ז 'הצרי אין בגלעד, אם רופא אין שם', שאילו הלך לפינחס, היה מחיר לו הנדר. וכתבו שם החו' ממדרש (ס"ד פ"א בחוקת) ששניהם נעשו, יפתח מחוך גסות רוח אמר, אני שופט (ומלך) יצא הנביא אללי, ופינחס נענש שנתלקה ממנו נצואה, עיש"ב.

הקשה הרה"ק ה'צית ישראל' מגור זי"ע, בשלמא יפתח ע"ה היה, צרם פינחס זה אליהו, איך יתכן שיגאה, ומדוע לא הכניע עצמו ללכת ליפתח להחיר נדרו, במקום שנוגע לשפיכות דמים. ומיך שכל הענין שחכם מחיר נדר, הוא על ידי שמכניע את עצמו לחכם, כך מתברר שהנדר היה בטעות ומותר. אולם כאן כשיפתח לא הכניע את עצמו לפינחס, לא היה מועיל כלום, שפינחס יצא אליו. ואעפ"כ נענש פינחס (ע"פ משי"כ דיקים הקצ"ה מדקדק כחוט השערה צ"ק ג.) שיחכן שאם הלך היה מכניס הכנעה ליפתח...

והרמז, שאחד יכול לעשות טובה לחברו, או לחלמידו, רק כשמתצטל אליו. אז יכול לתקן אותו במידות טובות, ובהדרכה ישרה בתורה ויראת שמים, ורק שיהיה רגון טוב, וגם חרטה על מה שעשה כעין פתח חרטה, אלל נדר, וכשמחרט ומבקש מהיום להטיב דרכו, אזי יכול חברו או רבו לעשות לו טובה עכדה"ק.

והענין הזה שאם הצדיק יכניע עצמו לבני בני ישראל, אזי יוכל להטות לצדק לטוב, מוצא גם צדק הרה"ק ר' אהרן מטשערנאצטל זי"ע (ילקוט מאורי אור) עה"כ וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר (ג. ו) וז"ל, משה רבינו צוה לראשי בני ישראל, "המטות לבני ישראל", היינו שצריכים להטות א"ע לבני ישראל, וזה הדבר אשר צוה ה', להיות נכנע לפני כאר"א מישראל,

ועי"ז יוכל להיות דבוק בה', וכאשר יהיה צו המדריגה יוכל לעשות טובה לכל אחד ואחד מישראל, כמאמר הזוה"ק (מרומה קמ"א): זכאה מאן דאחיד צידא דחייבא, השי"ת יזכינו לחזור בתשובה שלימה. עכלה"ק.

ועי"פ הנ"ל אולי הכוונה גם שיכניע עצמו לבני ישראל גם צדי שבוה יגרום שהם יכניעו עצמם אליו, ואז צאמת יוכל להטיב להם צאמת.

וגם בספה"ק 'תפארת שלמה' מפרש הכתוב שצא להורות למנהיגי ישראל, דרך צנהגה, וזלחה"ק, וידבר משה אל ראשי המטות לבני לאמר זה הדבר וגו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. (ג. ב-ג) הנ"ל עפ"י מ"ש הקצ"ה למשה (שמות ד, ג) מזה צידך ויאמר מטה.

יש לדקדק מה זה ששאל לו הקצ"ה מזה צידך הלא ראה שיש צידו מטה. אך מפני כי הקצ"ה ה' מלוא למשרע"ה להנהיג הדור והי' משה ירא לנפשו פן לא ישמעו אליו צי"ג, לכך אמר לו הקצ"ה

מזה צידך פי' איזו כח אתה רוצה שיהיה צידך להנהיג הדור, ויאמר מטעם פי' שיהי' ציכולתו להטות לצבם לטובה.

וזה ג"כ פי' הכתוב כאן וידבר משה אל ראשי המטות לצניי' הם המנהיגים הדור שיהי' ציכולתם להטות לצבם של צניי', זה הדבר אשר צוה וגו' ככל היוצא מפיו יעשה היינו אפי' שהוא אומר זה הדבר אשר צוה ה', אעפ"כ לא יחל דברו שיהי' שומר פיו כראוי אך אז יכול לומר תורה לפני זולתו, ונריך להיות גם הוא צנאי כל היוצא מפיו יעשה גם הוא, ע"כ.

וצספר וצד טוב נוספר (נובא בילקוט ע"י) שאחר הסתלקות רבינו מרן הגה"ק מוהרי"א מוידיתשוב ז"ע היה בנו הרה"ק ר' אליהו זצ"ל אצל מחותנו הרה"ק ר' יהושע אבדי"ק בעלזא ז"ע שהיה אז בכוחו לבאין סבוך לק"ק גרידינג והיה שם על ש"ק פ' מטות, ואמר לו הרה"ק מבעלזא להרה"ק ר"א שיאמר תורה ואמר לו איזה פעמים ולא רצה עד שהפציר בו, ואמר כן, שמועתי נואבי הקדוש נואמר בשם רבו הקדוש מרן צניי' הירש מוידיתשוב שאמר בשם הגה"ק ר' יצחק מדראהביטש ז"ע כאשר רוצים לומר תורה לפני בני ישראל צריך להיות עכ"פ על אחד כון ג' אופנים, א' שיהיה דברי תורה לטובת גפוש האומר, אופן ב' שיהיה התורה שיאמר לטובת כלל ישראל, אופן ג' שלא יאמר תורה עד ששמעו מפי הגבורה עכ"ל. ואמר הרה"ק ר"א זצ"ל כל הג' אופנים היו כולם בנושא רבינו, ומרומז בזה הפסוק (במדבר ה' ב) וידבר נושה אל ראשי המטות, אופן א' לטובת גפוש האומר, מרומז בראשי המטות, כי נושה רבינו ע"ה היה הראש על כל הנשיאים ועל כל ישראל, אופן ב' לבני ישראל, שהתורה שאמר היה לטובת כלל ישראל, אופן ג' לאמר זה הדבר אשר צוה ה', שלא אמר דברי תורה עד ששמעו מפי הגבורה עכ"ל. והפליא הרה"ק מרן מבעלזא זצ"ל דבריו הקדושים, ע"כ.

וחקה"ק צספה"ק 'נועם אלימלך', וז"ל, צדך אחר וידבר נושה אל ראשי המטות כו' זה הדבר אשר צוה ד'. ע"פ דליתא בגמרא כל הנביאים מתנבאו צכה נוסף עליהם משה שנתנבא צלשון זה הדבר ולהצין הפרש שצנייהם ומה נפקא מינה באיזה הלשון שניבאו * ונראה כי דרך הצדיק הגדול אשר רוח אלקים דבר בו בגדול קדושתו * אז השומע דבריו נדמה לו שדבריו הקדושים כן כתוב בתורה הקדושה ומוציא פסוקים המסייעים לדברי הצדיק והוא אומר על דברי הצדיק זה הדבר אשר צוה ד' פירוש אלו דברים שהצדיק הם הדברים הנאמרים מפי ד'.

ויש שאר צדיקים אשר אינם צמדרגתם כל כך שיהיה כל השומעים נדמים צענייהם כאלו כתובים בתורה אלא שמעידים על דבריהם שהם דברי יושר ואמת ודברי אלקים חיים אצל אינו מוצאין אותם כתובים בתורה * וזהו כל הנביאים מתנבאים צכה. פירוש שהיו מעדיין על דבריהם לאמר כה ראוי וכון * נוסף עליהם משה שהתנבא צלשון זה הדבר פירוש שהיו אומרים על דבריו זה הדבר אשר צוה ד' פירוש שרות אלקים כל כך דבר בו עד שהיו מעידים הכל שדבריו דברי תורה והמה צכתובים *

וזהו וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר פירוש כנ"ל שיאמרו תורה כן צדיקות לבני ישראל לאמר זה הדבר * פירוש שיאמרו בני ישראל על דבריהם זה הדבר אשר צוה ד' והצן: עכ"ל.ק.

והנה ידוע מספה"ק שאיתא איתפשותיה דמשה בכל דור ודור, שצדיקי אמת הם גילון מנשמתו של משרע"ה, ולכן אף שרק משרע"ה נתיחד בדבר זה שנאמר בו "זה הדבר" מ"מ כיון שיש איתפשותיה דמשה בכל דור, לכן שייך גם צדיקים מנהיגי ישראל שיהיו צבחינת

"זה הדבר" כדליתא צספה"ק נעם אלימלך, וכן כפי שהבאנו מהרה"ק ר' אליהו מוידיתשוב ז"ע, שזה אחד מהאופנים שמותר לומר תורה לפני בני ישראל, אצל צ' הדברים האחרים שהציא, שיהא לטובת האומר או לטובת השומע, שאפשר לפרש שהכוונה להורות לשומע דרכי העבודה או אפשר לפרש שיהיה לטובת השומע, שהדברי תורה ששומע יציאו אליו השפעות טובות, וצ' אופנים הללו ראינו אצל רבותינו כ"ע, אצל צדי שהצדיק יוכל להשפיע טוב על ישראל, נצרך הכנעה לצדיק, כפי שהבאנו לעיל מהספה"ק,

היוצא לנו מכל הנ"ל דכוונת הכתוב להורות למנהיגי ישראל דרך בהנהגה, וכדברי הרה"ק ר' זאב מוידיתשוב ז"ע, וז"ל, וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל, משה צוה לראשי העם ולמנהיגיהם שיטו את אזניהם לבני ישראל שיתנו לב לדבריהם לדרישותיהם לצרכיהם ומשאלותיהם עכ"ל.ק.

ולכן נרמז כל זה דווקא צפרשת נדרים לרמז זה שאמר הרה"ק הרי"ם מגור ז"ע (ליקוטי הרי"ם) וז"ל, מפרשת נדרים יש לאדם לשמות, צראותו שאף שהיה עליו איסור יכולים ג' אנשים להמיר לו מאיסורו, וגם ימיד אס הוא מומחה יכול להמירו מאיסורו, אס כן יש כח לבני ישראל לעשות הכל, עכ"ל.ק.

וזהו תפקידם של ראשי המטות להמיר מבני ישראל את צרורות סבלותם, אצל צדי שהצדיקים יוכלו לעשות מלאכתם אמונה, ויוכלו להשפיע עלינו השפעות משמי מרום, דבר זה תלוי בהכנעה שלנו אליהם, ובהתקשרותנו אל רבותינו,

וכן איתא גם צספה"ק 'תפארת שלמה' וז"ל "ככל היוצא מפיו יעשה" אס צניי' ישמעו דבריו ויעשו כל היוצא מפיו, אז ממילא כל היוצא מפיו של הצדיק צתפלה ותחנונים יעשה הקצ"ה כראונו, כמ"ש (מ"ק טו, צ) הקצ"ה גוזר והצדיק מצטל, עכ"ל.ק. (ובהמשך הגליון הבאנו עובדות צענין זה).

ויזכנו השי"ת להיות נכנעים ומקושרים צאמת ואז נהיה כלי ראו לקבל כל ההשפעות הטובות צרותניות וצגשמיות, שהצדיקים משפיעים עלינו אכ"ר.

וידבר נושה אל ראשי המטות לבני ישראל (ל, ב). * דהנה הצדיק הרוצה להמשיך השפעות על ישראל צריך לחבר עמו שאר צדיקים שעל ידי הדיבור המדבר עמהם הוא משפיע לכל ישראל והם המסייעים אותו אל הטוב הריא להסתים פי המקטרג מעליו צוכות הרצים. מה שאין כן כשהוא לצדו צריך כח גדול ויד חזקה להשקיט המקטרג לצל ישלוט בו * וזהו שאמר משה רבינו עליו השלום איכה אשא לצדי כו' פירוש כשאני לצדי צלא התחצרות שאר צדיקים הוא למשא עלי להמשיך לכם צורכיהם כו' * וזהו וידבר משה אל ראשי המטות פירוש שחיצר עצמו עם הצדיקים לבני ישראל כמו צשציל ישראל להמשיך להם שפע וק"ל * וזהו עורי צפון וצואי תימן. רוצה לומר הסיצה שעל ידה תעורר את הצפון היא השפעות פרנסה ע"ש מצפון זהב יאתה. וצואי תימן צריך אתה שצבוא למדרגות תימן ע"ד הרוצה להחכים יורים והיינו התחצרות הצדיקים והחכמים כנ"ל:

(נועם אלימלך)

וידבר בשיחה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ה' (ב, כ).

ראוי לתת לב על אמרו "זה הדבר אשר צוה ה'", הכי יעלה על הדעת שמהם אמרה מפי עמנו מ"ו, ועיין ברש"י, ואמנם הרבה פנים לתורה. ונראה לי בדרך פשוט, כי הנה מלאנו הרבה מלות מתורתנו הקדושה שאלויות במעשים דוקא, כסוכה ולולב ותפילין. וכדומה יש כמה וכמה מלות התלויות בדיבור פה, כי הדיבור, הגם שנראה להמון העם שהוא דבר קל, אף על פי כן כחו גדול עד למאד, כידוע מהספרים הקדושים. והנה במצורע מלאנו, שאלויות טומאתו וטהרתו בדיבורו של כהן, אם אומר טמא הוא טמא, ואם אומר טהור הוא טהור. אבל קודם הזדקקו לכהן אינו עדין טמא, ולאח"כ ג"כ, כל זמן שלא אומר לו הכהן טהור, אינו כלום.

והנה בכלן בהתרת נדרים, הן גבי איש, שהוא ציד החכם, או ציד ג' הדיוטות, והן גבי אשה, שאלויה בצידיה או בעלה. הגם, שנחנו להם בידם הדבר שאסרו על עצמם, ולא מועיל כלום. רק דייקא נריכין שיאמרו להם בפירוש בדיבור, או החכם "מותר לך", או האב ובעל "מופר לך" ואז מותרים בדבר ההוא שאסרו להם מקודם. הרי כי המצוה היא תלויה בדיבור דייקא. ולפי זה אחי שפיר וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה "הדבר" דייקא, פירוש, בדיבור תליא מלתא, אשר צוה ה'. והגם שהחכם וג' הדיוטות או האב והבעל, יתנו צפיהם הדבר הנאסר להם צנדר ושצועה, אינו מועיל כלום, רק דייקא בדיבור תליא התרה, שיאמרו בפירוש "מותר לך" או "מופר לך", כנ"ל.

(מאור ושמש)

וידבר בשיחה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ה' (ב, כ).

רמזה התורה, ללמד לבני אדם דעת, אופן לימוד התורה לבני ישראל. ובאה התורה לשלול אופן הנהוג אלל מי שאינו צן דעת, שדרכו להרים קול בתוך קהל ועדה להראות חריפותו, הגם שלא יגיע מזה שום דרך לעבודתו ית"ש. ועיקר אמירת התורה לרבים, הוא שיגיע להם מזה הענין איזה תועלות והנהגה לעבודתו ית' ולתורתו. כי זה שמה אשר יקראו לה 'תורה' שהיא מורה לנו את הדרך אשר נלך בה, ומלמדת אותנו בכל עת ומקום וזמן איך להתנהג וזהו 'תורה לשמה' כשמה כן הוא.

והנה התורה נדרשת במ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו', כנודע, ובכל פן ופן יש אלפי אלפים רבואות עד אין קץ כנודע, רק מ"ט הוא הכללות.

והנה דורשי התורה נקראים 'ראשי המטות' רוצה לומר הראשים הדורשים התורה במ"ט פנים טהור ומ"ט פנים וכו', על כן נקראים 'מטות' לשון רבים. ונבוא אל הביאור, וידבר משה כפשוטו, אדונינו משה, וכן בכל דור 'הדעת' נקרא משה. אל ראשי המטות, אל הראשים הדורשים במ"ט פנים וכו'. לימד להם

דעת, אופן לימוד תורה לבני ישראל. דהיינו לאמר, לבני ישראל בדרשותם. זה הדבר אשר צוה ה', רוצה לומר, שיוצן מדבריהם איזה הנהגה לאשר צוה ה', ולא להראות חריפות אשר לא יא להשומעים שום תועלת לעבודה, והבן. ה' יתברך יורנו דרך האמת בתורתו.

(אגרא דכלה)

וידבר בשיחה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' (ב, כ).

כאן יש להוכיח על מה שנפרץ כיום מנהג לפסוק הלכות מסיפורי מעשיות, מלבד זאת שהרבה סיפורים אינם מדויקים, ומלקס לא היו ולא נבראו.

שמעתי מכ"ק אדמו"ר זי"ע ששמע מפיו הק' של זקה"ק מלאנו זי"ע, שאמר בדרך נחות: כשחסידי יאמר לך שראה דבר מה אלל רבו, מדע ששמע זאת. ואם יאמר לך ששמע, מדע שזה שקר וכו'.

בפרט שחז"ל כבר אמרו (ב"ב ק"ג, ב) אין למדין הלכה מפי מעשה וכו' עד שיאמרו לך הלכה למעשה. אי אפשר לבנות הלכות ממה שצדיק עשה כן, ובדאי שאין לסמוך להלכה על סיפורים שמופיעים בסיפורי מעשיות. הרוצה לברר הלכה כדת של תורה, עליו ללמוד ולהתייגע במקור הדברים בשו"ע, רק כך יגיע לחקר האמת. על כל אדם ללמוד לעצמו הלכות שצט וי"ט, הלכות פסח ואיסור והיתר, לדעת כיצד להתנהג. זהו ממדווי דורנו שכל אחד קומך על מה שראה, או נדמה לו שראה, אלל רבו. זה נעשה לו תורה שלמה שאי אפשר לחלוק עליה, בזמן שהם נגד דברים מפורשים וברורים.

לפני כשלושים שנה כשהגעתי לגור באן, התגורר בשכונתי יהודי, שזקנו ירד לו על פי נידויותיו, אבל היה בור וע"ה. באחד הימים התקיים שבע ברכות בבנין, לפתע באו אלי כמה מהמשתתפים ושחוק בפיחם, סיפרו לי שכבדו את היהודי לברך שבע ברכות, והתחיל לברך ברכת סידור קידושין "אקב"ץ על העריות", וכשהעירו לו על טעותו, התחיל לצעוק שהצעירים עזי פנים, כי כך היה המנהג בקלוינוורדיין...

עם מנהג כזה, וכל שכן כשנדמה לו שראה אלל רבו, אי אפשר כלל להמוכח. על זה אמרו חז"ל (שבת קל"ג, ב) עמידה תורה שמשמחה מישראל, שצדור השפל הזה תהיה כל התורה מיוסדת על סיפורי מעשיות, במקום ללמוד ד' חלקי שו"ע, יבואו ויספרו עובדות וסיפורים.

זה אסון הדור, שאנשים שלא שמשו כל כרכם פוסקים הלכות בעיניי אחרוג יחד עם עיניי איסור והיתר, בזמן שלא ירדו לעומקן של דברים במקורם, ולא עיינו מימיהם בספרי הלכה כפי שנדרש מפוסקי הלכות.

לפיכך עומד משה ומוהיר, וידבר משה אל ראשי המטות, בזמן שהדור יהיה בשפל המצב שלא יתכן גרוע ממנו, נריך לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה', להורות לבני ישראל דת מה לעשות רק מה שלמדו בספרי הלכה, לא לומר שכך ראו אלל משה רבינו ואהרן הכהן, אלל להורות באצבע כל הלכה במקורה בתורה"ק ובשו"ע. (כ"ק אדמו"ר הגה"ק מלאנו זי"ע)

זה הדבר אשר צוה ה' (ב, כ).

דהנה לכל מצוה ומצוה יש סודות וטעמים עמוקים וכוונות גדולות ויחודים נוראים, וזה פ"י זה הדבר, דהנה כל הנביאים נתנבאו בזה, מוסקי עליהם משה שנתנבא צוה הדבר, (ע"י רש"י), והוא מעלה גבוהה יותר, וזהו זה הדבר, היינו שהגדול והגבוה שצבולס הוא "אשר צוה ה' לעשות", שצביל שכן צוה ה'.

(ליקוטי הרי"ם)

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ה', איש כי ידר גדר וגו' לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ב-ג).

כי כתיב (ויקרא יט, י) "הוכח תוכיח את עמיתך" באור הדבר על פי מה שאמרו (בבא מציעא יז:): "קשוט עמך ואח"כ קשוט אחרי"ך. והוא שאמר "הוכח" את עמך, אחר כך "תוכיח את עמיתך", כי אז דבריו עושים רושם בלב השומע כידוע. וכמו שאמרו (גיטין מה:): "המוציא מחברו" להעיר לבדו לטוב, "עליו הראיה". ואם הוא דובר ואינו מקיים בעצמו, אז מוציא דבריו לחולין ולבטלה, כי לא יפעל בדבריו מאומה.

וזה שנאמר וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר, שראשי המטות עליהם לאמר לבני ישראל. זה הדבר אשר צוה ה', להודיעם זה הדבר שצוה ה' לעשותו או שלא לעשותו, ולהזהרם על ככה. ועל זה אמר איש כי ידר גדר וגו' לא יחל דברו, שלא יעשה דבריו חולין, כלומר שלא ידבר לבטלה. ככל היוצא מפיו לדבר, יעשה בעצמו, דובר ומקיים, ואז דבריו יעשו רושם, ולא יהיה חולין כי אם קודש לה', והבן.

(ייטב לב)

איש כי ידור גדר לה' וגו'. (ל, ג).

יש ללמוד מזה כח דיבורו של איש ישראל, שמכניס קדושה בחפץ שנדר, כמו בנין שפורש כחוב (במדבר ו, ג) נזיר להזיר לה' וגו', נזר אלוקיו על ראשו (שם ו) כל זה בא מתוך כח תורה הקדושה שניתן לנו.

ומפני שמומחה גדול כוחו בתורה הקדושה, שולט הוא על דיבורים שלנו ויכול לעקור גדר מעיקרו.

(ליקוטי הרי"ם)

איש כי ידור גדר לה' וגו' לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה. (ל, ג).

יתבאר לפי מה שכתוב בייטב לב פירוש הכתוב שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת (תהלים קמ, ג), שצריך האדם מקודם לתקן מה שעבר על הלא תעשה, ואחר כך יוכל לקיים את המצוות עשה, כי אם יקיים את המצוות עשה קודם שעוב את מעשיו הרעים, אזי גם המצוות עשה נחשבות לאפס, והוא "שוא לכם משכימי קום" היינו משכימיים ה' קום ועשה, "מאחרי שבת" ומאחרי המצוות ל"ת שהם נשכח ואל תעשה, וזה דרך מהופך ע"כ.

ו"ש "איש כי ידור גדר לה'" לקיים מצוות ה' בקום ועשה, או השבע שבעה לאסור" עוד אסר על נפשו בגדרים וסייגים שלא לעבור, ואמר הכתוב שלא יהפוך את הסדר לשמור מקודם את המ"ע ואח"כ ה"ת, אלא קודם "לא יחל דברו" להשמר ממצוות ל"ת, ואח"כ "ככל היוצא מפיו יעשה" היינו המ"ע.

(עלי חיים)

איש כי ידור גדר לה' (ל, ג).

ובמדרש (פליאה) הדא הוא דכתיב (תהלים קמד, ד) ימיו ככל עובר, ולכאורה הוא פלא. אך הכוונה דלכאורה קשה מדוע לא הקדים הזכרת השם למצבת גדר, והיה לו לומר: לה' גדר. וכן בכל זכרה שאנו עושים הוא לן למימרה: ה' צרוך אמה. אך יען שימינו ככל

עובר, לכן אי אפשר לומר תחילה מצבת ה', דחיישין שמה ימות מיד אחר שיוציא מפיו מצבת ה', ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, וכמו שאמרו חז"ל (מדרים י): לענין קרבן לה' עיי"ש. והוא פירוש המדרש הנ"ל, איש כי ידור גדר לה', והא דכתיב לה' לבסוף, הוא יען - ימיו ככל עובר.

והנה ע"פ זה נתיישב מנהג העולם שאם אחד נותן שלום לחבירו ואומר שלום עליכם אזי חבירו משיבו להיפך עליכם שלום. וקשה, מדוע לא יאמרו בסגנון אחד.

אמנם לפי הנ"ל ניחא, כי ידוע שמצבת שלום היא שמו של הקצ"ה (שבת י): ולכן לא יקדים להשיב בשם קודם, כי חיישין שמה ימות צטרם שייסיים מצבת עליכם, ואולם חשש זה הוא רק במשיב שלום, שאינו עושה מצוה כ"כ צוה, לפי שמחויב לעשותו דהוי כפריעת חוב לזה שהקדים בשלומו, ולא הוי רצונא כ"כ. אבל האיש המקדים שלום בתחילה, אצלו אין החשש הזה, לפי שמגודל המצוה הזאת הוא מובטח בחיים ארוכים כמאמר חז"ל (ברכות ו): בפסוק (תהלים לה, טו) מי האיש החפץ חיים וגו' בקש שלום ורדפהו, שזה קאי על הפותח תחלה ומקדים שלום לכל אדם. לכן בטח יוכל לומר מתחילה מצבת שלום.

(חין לאורייתא)

איש כי ידור גדר לה' וגו' לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג).

אם איש אשר ידור גדר לה' לא יחל דברו, כלומר הוא איש כזה אשר לא שאל מעודו על גדרו, או ככל היוצא מפיו יעשה, הקצ"ה. כמו שמצינו אצל רבי יהושע בן לוי (בבבא מציעא טו, ג), יען בשום פעם לא נשאל על גדרו, קיים ה' את שבעתו ונשאר בגן עדן.

(דברי נדיקים)

סיפר הרמב"ם מרוזין זיע"א: בין החסידים שהסתופפו בצל הסבא מושפולא היה חסיד מקורב ואהוב שלא זכה לבנים, והרבה לבקש ישועה מזהרבי. הזכיר החסיד את עצמו שוב ושוב, והכין בהוראת הרבי סעודת מרעים לחסידים, כדי שיוכח לברכותיהם, ולא נושע. פעם אחת הגיע החסיד למושפולא, והחליט שלא יצח לרבי עד שיגזור אומר ויקם לו.

אמר לו הרבי הנח לי עתה, הנני עוסק בענין שקשור לכלל ישראל, ואין כעת זמן לעניני הפרט. החסיד לא הרפה, והמשיך להתעקש ולהטריד את רבו, למרות שהרבי ביקש להניחו, שסופו תהא חרטה, חלילה. עד שאמר לו הרבי הנני נשבע לך שלא יחיו לך בנים כלל, ענה החסיד בשברון לבב, בידעו שדברי הסבא עושים רושם בשמים, כנראה, שרש נשמות אינו מוכאן ולא אבוא עוד הנח.

לימים, נזדמן החסיד לעיר קורין, ונכנס לבית המדרש בו ישב הצדיק רבי פנחס זלמן, אותה שעה לא התפרסם עדיין צדקתו, אולם זכה להבין כי הוא איש אלקים ובעל מדרגה. הימים ימי חג הפסח, ורבי פנחס היה עני מרוד וחשש כביטול תורה שייצטרך לטרוח להשיג היוצאות החג. נתן החסיד לאשת רבי פנחס סכום נכבד לצרכי החג, מוצות, יין ובשר, גרות ומלבושים נאים לרב ולב"ב, קנה שלחן, מטה וספסלים והזמין עצמו להתארח בביתם בחג, ולרבי פנחס לא אמר דבר. רבי פנחס התפלא שהרבנית אינה מטרדיה אותו בקשר להוצאות החג, אולם היה דבוק בתורה, ישב בביהמ"ד זלמן, ולא שאל מאונחה. בליל החג, חזר רבי פנחס לביתו והנה הבית כולו אורה ושמוחה, רהיטים ומוצעים חדשים והשולחן ערוך בכל טוב, ונתמלא שמוחה. שאל לב"ב מנין כל זה, וסיפרו לו שהאורח הביא הכל לכבוד החג, נתן שלום לאורח ולא שאלו דבר.

החל לספר בייצאת מוצרים בשמוחה ובתלהבות, והאורח, שהכיר בתהלוכות צדיק יסוד עולם אינל הסבא קדישא מושפולא, מתענג ומחריש. במחלף הסעודה שאלו רבי פנחס מה הביאו לפה, ומה בקשתו. סיפר

האורח לרב את קורותיו והתחנן שרבי פנחס יתור חתירה להשיב את השבועה. נענה לו רבי פנחס בשמחה ואמר: אם יש לי זכות בשמים, הנני נשבע לך שבשנה הזו תזכה לבן, וכן

זיהו. סיים הרבי מרוזין את הסיפור ואמר: כשנשבע רבי פנחס שיזכה לבן, נעשה רעש בפמליא של מועלה שני צדיקים נשבעו, מי ידחה מפני מי? פסקו שם, מי שלא נשבע מועולם, אפילו שבועת אמות שבועתו תתקיים. בדקו וזינאו שרבי פנחס לא נשבע מועולם, וקיימו שבועתו.

(הוסף הרה"ק מרוזין, ראו כי לא כדאי להתעקש כנגד הצדיקים, נכדו של אותו חסיד, היה מולטין והלשין למלכות את בני הח"צ מוסלאיטא [נכדי ר"פ מקורין], השיי"י דחננו ויגאלנו).

לאסר אסר על נפשו (ל, ג).

פירש"י, יכול אפילו נשבע לעבור על המצוה, ת"ל לאסור איסר ולא להמיר את האסור. סיפר הג"ר מאיר שפירא ז"ל ראש ישיגת חכמי לובלין לתלמידיו, שבהיותו רב בלובלין, ראה בפנקס החברה קדישא סיפור שמוצאו לפרסמו, למען ידעו כמה גדול כח התורה. לרבינו המהרש"ל (שהיה רב וראש ישיבה בלובלין לפני 440 שנה) היה תלמיד שהתאלמן נואשתו. חלפו כנחה חודשים מפטירתה והאברך עודנו מתהלך אפוף מרה שחורה. קרא לו המהרש"ל ושאלו לפשר הדבר, לאחר שהפציר בו רבות, גילה התלמיד שכאשר שכבה אשתו על ערש דוו, הבטיח לה בתקיעת כף שלא ישא אשה אחרת לעולם. אמר לו המהרש"ל, ע"פ דין תורה השבועה לא חלה, דהו"ל נשבע לעבור על המצוה, נותר לך, ועליך להקים בית בישראל, ולזכות להעמיד דורות.

התלמיד עשה כפקודת רבו ונשא אשה. לא עברו ימים מועטים וכל לובלין היתה כמרוקחה, האברך נפטר לבית עולמו...

מיספרו זאת למהרש"ל, ביקש להזמין את אנשי החברה קדישא, וצינח להם לעשות לאברך את טהרתו ולהתנהג בו כרגיל, וכשיהיו מוכנים להניחו בקברו, יודיעו לו. וכך עשו. לקח המהרש"ל פתקא ורשם: שלום שלום לכם פמליא של מועלה, אני פסקתי ע"פ דין תורה שתלמידי מותר וחייב לישאת אשה, ואני גוזר "בכח התורה" שתחזירו לי תלמידי! חתם שמו, וצינח להניח הקלף ביד המת, להניחו בקבר, ולהשאיר את הקבר פתוח, ושכולם יעזבו את בית העלמין. לא עברה שעה קלה, האברך יצא מקברו בתכריכו, והתהלך ברחובות, כאילו מואנוח לא קרה...

כשבא המת עם תכריכו לבית, נבהלה אשתו וברחה לבית אביה. בבוקר שלח המהרש"ל לתלמיד שילביש בגדיו ויבא לישבה, כשהתלמיד בא לישבה פחדו התלמידים לשבת ע"י גזר המהרש"ל "בכח התורה" ששרר השכחה ישתלט על לובלין, וישכח את כל הענין. וכך הוה, לאחר ימים מספר נשכח כל הענין מואנשי לובלין, האברך שב להיות כאחד האדם, וזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג).

בשנת תר"א הוציא הנסיך הרוסי ששלט בפולין, פקודה לפיה כל היהודים בפולין חייבים להחליף בגדיהם לבגדי גויים כשאר תושבי המדינה, ולקצץ זקנם ופיאותיהם, וכל העובר על זהו יאסר. השוטרים החלו לתפוס יהודים, ולגלח זקנם ופיאותיהם בעל כרחם, ומי שסירב קיבל מכות ומחלואנות, והובל למאסר. היו כנגדולי ישראל בליטא, שפסקו לקיים גזירת מלכות, מוטעם פיקוח נפש. (ונמאן מנהג ליטא להוריד הזקן ופיאות, ולבוש קצר, שהתירו אז מכות הגזירה, ברם, הגר"מ מברסקי והחפ"ץ חיים והחזו"א ז"ל, צינו לאחר הגזירה לחזור ללבוש היהודי המסורתי) הגה"ק ר' אברהם לנדא זצ"ל אב"ד טשכנב, צינח לחכריו בבתי כנסיות ובתי מדרשות שזו גזירת שמוד, לפי שכונתם להעביר על הדת, ובשעת השמוד הדין "יהרג ואל יעבור" אפילו על ערקתא דמוסאני (שינוי שרד הנעל). באו אליו לומדי עירו בטענה, שהוא יחידי בפסק דינו. טען הרב, השמועה אומרת שגם הח"י הרי"ם ז"ל פסק כך.

ענו לו, האם בדיני נפשות מוסתכמים על שמועה? על הסכים שהצדק אתם, והחליט לנסוע לוארשה להתראות עם הח"י הרי"ם. הוא הזמין מרכבה

והתכונן ליצאת לדרך, באו בני ביתו ומקורביו, וטענו האם בזמן סכנה שכזה יסע הרב וישב בוארשה? נענה הרה"ק מוטשכנב, ואמר: וואס מיינט העץ, אז איך וועל מיך באזעצין אין וארשה (מה הנכם חושבים, שאני נוסע להתישב בוארשה)? כשהגיע לח"י הרי"ם, שמח לקראתו והביא לו כסא.

הרב סירב לישבת, ואמר, באתי לשמוע דעת מועכ"ת בענין הלבושים, נענה הח"י הרי"ם ואמר, דעתי ברורה שזו גזירת שמוד. הגזירה נגזרה בהשפעת המושכילים, שרצונם להעביר על הדת, כדי שהיהודים ידמו לגויים. עמדו שני גדולי ישראל ופלפלו בהלכות קידוש השם כשעתיים, ונפרדו.

בדרכו לביתו שיבח הגאון מוטשכנב, את הח"י הרי"ם שדעתו דעת תורה. שאלוהו, אם כן מדוע סירב מועכ"ת לישבת כשהח"י הרי"ם הביא כסא? נענה הגאון מוטשכנב ז"ל, כיון שהוצאתי מפי איך וועל מיך נישט באזעצין אין וארשה (שלא אתיישב בוורשא), הגם שכונתי היתה שלא אתמחמה זמן רב בוארשה, אעפ"כ לא רציתי לעבור ולשנות מדברי...

לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג).

לפנינו סיפור מדהים, שממנו אפשר ללמוד על כוח המופלג של מילה היוצאת מפיו של צדיק: כשהגיע הגאון מוטשכנב זצ"ל ארצה, לא יצא עדיין שמו בכל העולם התורני ולא ידעו שהוא אחד מגאוני הגאונים. אבל עינו הבדולח של תלמיד חכם אחד מירושלים צדה את דמותו של הגאון המופלא, ולאחר שזיחה את גדולתו ועמד על טיבו, החליט לטמושו.

אירע פעם, שהגאון מוטשכנב יצא מפתח ביתו כאשר אחד הכפתורים שבבגדו היה פרום. כשראה המושמש שהכפתור עומד ליפול אמר לגאון שימתין מעט עד שיביא חוט ומחט ויתפור לו את הכפתור, שהרי לא נאה לתלמיד חכם שמוותו שייצא בעורה שכזו החוצה. הגאון מוטשכנב הכותין והתלמיד חכם תפר לו הכפתור. במהלך התפירה, נכנסה המחט, מובלי משים, בגופו של הגאון והתלמיד חכם נחרד מאד. ואמר לו חוששני שיהיה לי גיהנום בעבור זה, הרב מוטשכנב הרגיע את היהודי, ואמר לו "אל תחשוש, יקירי, וגם אם יכניסו אותך לגיהנום אני אוציא אותך מושם..."

עשרות שנים מאוחר יותר, לפני פטירתו של הגאון מוטשכנב קרא הגאון לאותו יהודי ואמר לו "הזוכר הנך שלפני שנים הבטחתי לך שאוציא אותך מהגיהנום", הלה עמד נפעם. הרב מוטשכנב היה כבר אחד מגדולי הדור והנה הוא קורא לו ומשוחח איתו על דבר שהוא עינמו כמעט שכח... והרב זצ"ל המשיך ואמר "את מה שהבטחתי אקיים, אבל, עשה עמדי חסד ואמת ואל תקשה עלי את המלאכה".

לא יזול דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג).

פי' הספרים הק' שאדם שאינו מחלל דבריו, אלא כל דיבורו ועניו אך ורק לשם שמים, או הקצ"ה "ככל היוצא מפיו יעשה" לדיק גזר והקצ"ה מקיים. מסופר על הגאון מוילנא זצ"ל, שבא לסוכתו אחד מתושבי עירו בחול המועד סוכות לקבל את ברכתו, ומרוב עמוקותו בתורה לא הבחין בו ולא האיר לו פנים כמנהגו בקודש.

חשב הלה כי יש לו טינה עליו ושאל את הגר"א על מה ולמה מתייחס אליו כך, ענה לו הגר"א כי אין לו שום טינה עליו ואף ברכו יהי רצון שתחיה עד מואה שנה. ברכת הצדיק נתיקומה והלה האריך ימים והגיע בשיבה טובה לשנתו התשיעים ושמונה. באחד הימים נחלש וחלה, ובני ביתו רצו להזמין לו רופא, אך הוא סירב בכל תוקף, באומרו, הלא בידי ברכת הגר"א לחיות עד מואה שנה, ולחשבון זה חסרות עוד שנתיים וכמה ימים, ולא אוותר אף יום אחד, וכן היה, אותו זמן ביום הולדתו המואה נפטר לבית עולמו.

עוד מסופר על הגר"א זצ"ל (ויש גרסאות שהמועשה היה עם היחית סופר") פעם חש כאב בגרונו, ושלחו בניו לרופא שיבוא לבדוק את סיבת כאביו. הרופא

איש צממרים משם יקחהו ה' - ע"פ דברי הדיק האחר ללכת לקראת משיח לדקנו צדי"א.
ועל זה שייך שפיר לשון מקירה, שצדיק אד ימסור את השני שהוא צדיק בעל כרחו. ועי"ז יכירו וידעו את האנשים השרירים אשר ה' קורא. וזה הפירוש הנכון של הפסוק וימסרו מאלפי ישראל, שיהיו נמסרים בעל כרחם, ומפי הצדיק לאור יא תעלומה מי הם היראים והחרדים.

(ילקוט אוהב ישראל)

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש (לא כג).
הנה המיקון לחטא הידוע הוא להתפלל פסוקי דמרה צמ גדול ובעבודה עד שיזיע לומר ערצים והקליפות הממקטרגים, ולכך נקראים פסוקי דמרה כידוע. וזה שאמר הכתוב, כל דבר אשר יבא באש, ר"ל מי שחטא ח"ו בחטא הידוע שהוא אש כידוע, תעצרו באש, התלוצות של פסוקי דמרה.

(הרה"ק ר' דוד מטאלנא זוק"ל)

אנשי הצבא בזו איש לו. (לא, גג).
פי' מה שלקח הצבא והשלל מהם, זהו צממת היה שלהם, כי כל ההשפעות טובות יורדים רק בצביל ישראל. כמ"ש רש"י בתחלת פ' צראשית כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת עובדי כוכבים, כי כל העולם נצרך בצביל עם קדוש רק מה שנחטף להאימונים, ולזאת עתה כאשר הצילו מידם שלקחו מהם השפע מחלק שהיה להם מעצמם. וזהו צווי איש לו מה שהגיע לחלקו הצילו מהם.

(תפארת שלמה)

אנשי הצבא בזו איש לו. (לא, גג).
י"ל עפ"י הידוע צמ תלמידי הצעש"ט שהחפנים של האדם יש להם שייכות עם האדם, כי ההשגחה סיצצה שיגיעו לחלקו של אדם זה מפני שהוא צריך להעלות הנילוות שלהם. וזה פי' הכתוב אנשי הצבא, שהיו אנשים חשובים וגדולים, צווי איש לו, שצווי רק אלו החפנים שהיה שייך להם לשורש נשמתם.

(הרה"ק המגיד מטורסק זוק"ל)

פ"א בא לסקווירא איש אחד שהיה כוכר עורות יקרים (פיטער) שעושין מזהם שטריינולעך, ורצה אדמו"ר הרה"ק ר' יצחק מוסקווירא זצוק"ל לקנות אצלו איזה עורות על שטריינול, ולא היה יכול להשתוות ענו עם המחיר, וידוע אשר אדמו"ר הג"ל היה ותרן גדול רק מוסתמא היה האיש הג"ל עיקש ופתלתל, והתעקש נגד האדמו"ר שיתן לו דוקא המחיר שקיעב לו הרבה יותר מושווים, אכור לו אדמו"ר: אספר לך מועשה מוקני, וסיפר לו כי פ"א הביאו איזה כלי לזקנו הרה"ק ר' נחום מוטשערנאביל זצוק"ל ואכור לו כי הכלי הזה נעשה במכוון בשבילו.

אח"כ סיפר לו מועשה כזה מואביו הקדוש ר' מרדכי הכוגיד מוטשערנאביל זצוק"ל שהביאו לו איזה כלי, ואכור להאיש שהביא הכלי: תדע כי הכלי הזה נעשה במכוון בשבילי, ואם תרצה אכור לך הניגון שהיה מוזמר הבעל מולאכה בעת שעשה הכלי הזה. כן סיפר לו אדמו"ר, וסיים ואכור לו: ואתה מבקש מונני בעד העורות כך וכך יותר מוכה שאני נותן לך.

(ילקוט מאורי אור)

בדקו ואכור, שרואה שעלתה לו שם יבלת כולאה כווגלה וחייבים לנתח אותו כדי להוציאה, ואם לאו ח"ו יכול לחתק. בעירו היתה אשה היודעת לחש, ועל כל כחלה היתה נקראת לחוש על הכוכה והאדם היה נושע. ספרו להגרי"א על אותה אשה וחסכים שיקראו לה לפניו. כשבאה אליו, שאלה נהו הלחש שהינד לחשת, כי יתכן שאין זה מוכח הקדושה. הסכימה האשה לומר, והחלה לספר את קורותיה, שבצעירותה נתאלמנה ונשארה עם ילדים רכים ועול הפרנסה נפל עליה. הכסף אזל ולא נותר בבית דבר מזה לאכול, בנור נפשה הלכה בחיצות לילה לבית המדרש ופתחה את ארון הקודש והחלה לבכות על מוצבה האומלל שנשארה לבדה ללא תומך ומשען. לאחר ששיפכה את ליבה, שמועה בת קול שאמרה, כי תחל לחוש לחשים ועל ידי כך תתפרנס. שאלה היא איזה לחש תלחש, ואכור לה שלכל חולה וכדומה, תבקש לשתות תחילה כוס מים ותברך בלחש על החולה "בורא נפשות" ובזה יושע. חזרה לביתה ופירסמה בין מוכריה שהיא יודעת לחוש ומאז פרנסתה מוציאה לה ברווח. כששמע הגאון את סיפורה החל ליצחק, עד שמכונת היצחק התפוצצה היבלת שעמדה בגרונה ונתפרא. לאחר זמן מזה סיפר שהוא לכוד באותו לילה בבית המדרש מאחורי הבימה, והנה שמוע באמצע הלילה את בכי האשה, ומרוב בכיותיה לא יכל ללמוד, ולא היתה לו ברירה אלא לומר לה משהו, כדי שתצא ויכול להמשיך בלימודו, לכן אמר לה לעשות את הלחש הזה. סיים הגרי"א ואכור אף שאמרת זאת רק כדי שאוכל ללמוד, מכל מקום קיימו מן השמים את דברי.

(אמרות התורה)

נקום נקמות בני ישראל וגו' וידבר משה אל העם הזולצו מואתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמות ה' במדין וגו' וימסרו מאלפי ישראל אלף למוטה (לא, ב-ה).

שמעתי צמ זקני (הרה"ק מאפטא) זללה"ה דרך צמות על פסוק וימסרו מאלפי ישראל. כי ה' אמר למשה נקום נקמת בני ישראל, אולם משה רבינו ע"ה לא רצה שיעשו צמ"י [מדין] לנקום נקמתם, רק לחשוב ולעשות לשם שמים, ולכן אמר לצמ"י [שיתלצו לצמ"י] לתת נקמת ה' צמדין, שכונתם ומחשבתם יהיה רק לשם ה', ולזה אמר "החלצו" פירוש תפשוטו [עצמכם] ממחשבותיכם - מאתכם, שלא תעשו למענכם. אך לזה צריך צדיקים צעלי מדריגה שלא יחשבו א"ע כלל, ודרך הצדיקים להיות הנענע לכת. ומפני ענותנותם, כולם משכו ידיהם ואמרו איני כדאי לזה, רק צודאי בכל שכונה וצית ידעו ציניהם צמ"י, מי שהוא צדיק ויר"ש,

וצאו להלשין לפני משה שאלל שכנותו יש צדיק, לזה וימסרו, שכן קורין למלשין מסור, עכ"ל הטור.

(ילקוט אוהב ישראל)

וימסרו מאלפי ישראל אלף למוטה (לא, ה).
ומאד קשה להצין לשון וימסרו, שמשמע בעל כרחם. אמנם התורה היא נחמת, ולית דבר ללא רמזא צאורייתא, ואמר הרב הק' מאפטא, כי צמת יעמוד קץ הימין לגורלנו וימלך משיח לדקנו, צמת מארץ תלמת, ולא יתהלל המתהלל אני ואפסי עוד, אפס כל הצדיקים וקדושים אשר צארץ יהיו צעיניהם כאפס וכאין, וידמו צנפסם כי ערומים הם ויתחצאו, ויצאו צנקרת הצורים וצפעפי הסלעים מפחד ה' ומאדר גאונו, ולא יחפצו ללכת לקראת משיח לדקנו, כי לא יזכו צעיניהם.

עד שישלח השי"ת דברו צפי הצדיקים, שצדיק אחד יגלה מסתורי חצרו שהוא צדיק וירא שמים, ואת הקדוש והקריב אליו ואם יסתר

פרשת מסעי

אִלָּה בּוֹסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (כג, א).

והנה פרשה הזאת נקראת תמיד בין המנצים שהם נחשבים כ"א יום, כמו שפירש רש"י וכ"א יום וכ"א לילות הם מ"ב, כנגד מ"ב מסעות שצריך לעבור בין המנצים בזמנה מסעות לתקן הכל ולעבוד את ה'. הגם שהזמן גרמא להיות ע"ב וגאנח על חורבן בית ה', עכ"ז יש לחזק את עצמו ולנהר לבצו ולעבוד ה' בתורה ותפלה בשמחה, צפרט בשעת אמירת שירות ותשבחות.

ולהצין זה על פי משל ומליצה, מדרך מלך צר ודם שיש לו כל מיני טוב ומיני שמחה וגם מנגנים בתוף ומחול וכנור ועוגב, ובדאי כאשר טוב לב המלך והוא שרוי בשמחה אין מן הצורך לו אל המשוררים והמנעימים בקולי קולות כי בלאו הכי יש לו שמחת לב. אכן כאשר לפעמים בא עת ע"ב וגו' ממקרה אשר הקרה, אז יקראו הפורטים על נבל לשירם ולומרם לשמח לבצו ולהנהיל פנים.

וכן הנמשל ודוגמא כביכול אל קדושתו ית', שצוודאי משרתיו בריקע מנעימים לו ומקלסים שמו, רק בזמן שצית המקדש חרב יש ע"ב צבתי צראי, אז צריכים מי אשר ה' בלצו להתחזק ולכנס אל צבתי גואלי ולהפשיט עצמו מכל מיני עצבות ולשמח כבוד המלך ולומר לפניו אתה מלכנו מעולם וגם עכשיו ותמלך לעולם ועד והכל כאין נגדך, ועלו מושיעים צהר ציון ויאתיו כל לעבדך ויתנו לך כתר מלוכה:

וכבר הקדים לנו אדמו"ר ז"ל הנ"ל רמז בפסוק (איכה ה, א) כל רודפיה השיגוהו בין המנצים, דהיינו כל מי שרודף להמליך את הצורא יוכל להשיג יותר דוקא צימים אלו בין המנצים. למשל כי כשהשר יושב צביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, מה שאין כן אם השר עובר בשוקים וצרחות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויחזין שועת כל הקוראים בשמו. וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כצפור נודדת מקנה וגו' (משלי כ, ח), לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם והוא עונה אליהם עכ"ל:

ועיקר הענין להתחזק ולחמץ את לבצו צעמים הללו לבצתי יפול צרפת ההתמשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בתשעה באב שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות צמר נפש על כל אשר מצאתנו ציוס ההוא, מכל מקום יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו צמהרה וישמח ה' צמעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם:

והנה הצדיק איש אלהים מוה' יעקב יחזק אמר פירוש הגמרא (מגילה ה ע"ג) ציקש רבי לעקור תשעה באב שחל בשבת, ואמר הואיל ואידיחי ידחי ע"ש. פירוש שרצה לעקור צרת תשעה באב כלל ועיקר ולגלות הקץ על ידי שחל בשבת יום הקדוש, והואיל ואידיחי ידחי לגמרי. ולכן לא הודו לו חכמים, כי אין לדחוק את הקץ עכ"ל:

ונוסף עוד על דבריו, כי ציקש רבי לעקור תשעה באב [שחל בשבת], דהיינו לעשותו עיקר ולהראות גדול מלכות השי"ת. דהיינו הגם שצ"ר לנו עד מאד אנו מתחזקים ומתאמצים ושמחים בשבת במלכותו ועל רחמי המרוצים אנו צטוחים שישוב נדחינו צמהרה, וזה הענין הוא

עיקר ויותר תענוג לפניו מאשר שאנו שמחים וטובי לב צימים הנגלים ונראים לטובה. ולכן מהתעוררות עיקר ותענוג זה היה צכותו לדחות את תשעה באב ולעקרו ולגלות את הקץ. ואמר הואיל ואידיחי ידחי ולא הודו לו חכמים, פירוש שהחכמים הודו לו צבחינת ל"א שהוא צבחינת א"ן צבתי גואלי [צפייס]. אבל עדיין לא היה צכחם לשלשל השמחה לבתי צראי [לחזן] ולגלות הקץ עד שיושיענו ה' ויגדיל כח הצדיקים לגלות צבחינת א"ן והשמחה הגנוזה ואו ישמח ה' עמנו חמן:

(עבודת ישראל)

אִלָּה בּוֹסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ויכתב במושה את בּוֹצְאֵיהֶם לְבוֹסְעֵיהֶם וְגו' ואִלָּה בּוֹסְעֵיהֶם לְבוֹצְאֵיהֶם (כג, א-ב).

יש לדקדק על שינוי הלשון, בתחילה אמר "מוצאיהם למסעיהם" ואח"כ אמר להיפך, אלא הענין הוא כך: ידוע, שכל מקום שנאמר "אלה" הוא פוסל את הראשונים, וכל מקום שנאמר "ואלה" הוא מוסף על הראשונים (בר"ר יב, ב ועוד). ובענין זה בא הכתוב ומרמז לנו, דאם האדם מתנהג לפי המשמעות של תיבת "אלה" והוא פוסל את מעשיו הראשונים שעשה עד כה, מפני שהוא מוצא בהם הרבה מן החסרון ושלל נעשו כדצבי למהוי, ותמיד הוא אומר שמהיום והלאה הוא ייטיב מעשיו ודרכיו שיהיו מעשים רק לה' לבדו, על כגון דא אומר התוה"ק "מסעי בני ישראל" זוהי הנסיעה הנכונה והישרה צעודת ה', שכן באמת צריך האדם להתנהג תמיד, ועי"ז הוא זוכה ש"ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" שהצדיק הדור שהוא צבחינת משה, יעלה גם את מעשיו הלא טובים שהיו ראויים להוציא אותם מן הכלל, אלו ה"מוצאיהם" הצדיק מעלה וגם הם נכללים "למסעיהם" בתוך הנסיעה הישרה הנ"ל,

אבל אם האדם מתנהג לפי המשמעות של תיבת "ואלה" שהוא מוסף על הראשונים והוא אומר דכשם שמעשי הראשונים הם טובים וישרים כך כל מה שאני עושה של היום ושל מחר טובים הם, הרי אז התוצאות הם ש"מסעיהם" אפילו מעשים טובים כאלו שהיו ראויים שיסעו עמהם לדרך המלך, בכל זאת "למוצאיהם" ע"י הגאות וההתנשאות הוא מוציאם מן הכלל, ונופל ח"ו להצד האחר. (אלה"ו מסא"ג ז"ע, נר ישראל)

אִלָּה בּוֹסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' ויכתב במושה וגו' על פי ה' וגו' (כג, א-ב).

עוד יש לבאר הטעם שלא נכתב על פי ה' בהתחלת הפסוק אלה מסעי בני ישראל ואלל ויכתוב משה נאמר על פי ה', דהנה ידוע ענין המסעות היו כפי הצורך לה' צרוך הוא מקור המקורות כדי ליחד יחודים בכל מקום ומקום לפי צבחינתו אך ישראל לא ידעו מזה רק שצוה להם לנסוע ונסעו אך משה רבינו ע"ה היה יודע האמת כוונת ה' צרוך הוא ולכן אלל אלה מסעי בני ישראל לא נכתב על פי ה' ואלל ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם נאמר על פי ה' היינו שמשה רבינו ע"ה היה יודע תוכן אמיתת כוונת השי"ת בכל מסע ומסע וכל היחודים שנעשו בכל מקום ומקום, וזהו על פי "פי" מספר ל"א ע"ה שהוא יחוד הוי"ה ואלדניי והבן: (דגל מחנה אפרים)

אלה בסיעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן, ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאייהם (לג, א-ב).

יש להבין מה זה הוא דכתיב אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם וכי לא ידעין זה ממילא משיאלו מארץ מצרים היו המסעות הללו. ומה גם ציד משה ואהרן פשיטא על ידם יאלו. ומו מה שדקדקו כל המפרשים ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם וחזר כתוב ציינו ואלה מסעיהם למוצאייהם:

והנה הדרך לצוא לעבוד את ה' יתצרך הוא מה דאיתא במשנה (אבות 1, ה) קנין התורה בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וקודשא בריך הוא ואורייתא חדא הוא, ואחד מהם הוא צדיבוק חצירים וזה הנהגה כריך מאד ומאד צדור זהו.

יש להבין למה כתוב צדיבוק חצירים ולא כתיב צאהבת חצירים, אלא צדיבוק חצירים פירושו הוא כך דהנה יש להבין מה זה תועלת בהתאספו בני ישראל יחד ממוצאייהם למסעיהם יחד אל הצדיק, התועלת היא מהם הוא כך דהנה כל דרך איש ישר ציינו ומחזיק עצמו לצדיק ומסיד ולמדן ובעל מדות טובות מאחר שאינו רואה בעצמו שום שמץ קצת דבר ויצרו גדול ממנו והגדיל לעשות וילך הלך וגדול, מה שאין כן בהתאסוף ציחד אל הצדיק ושם מוצא אל הצדיק אנשים יראים ושלמים גדולים בתורה ובמדות ואנשי שם צעירים צימים ומתאמנים בעבודת ה' יתצרך ואף זקנים צעירים ואף על פי כן המה נכנעים אל הצדיק ומשתוקקים לעבודת ה' יתצרך, וכן דבר והיפוכו בהמלאו עשירים גדולים ואף על פי כן המה נשברים ונכנעים עד למאד לפני הצדיק וכן עניים לפי צערם הם מפנים עצמם ודעתם מעניות וצערם ומתאמנים לעבוד ה' יתצרך בשמחה.

והנה צבאותם כל זה אזי אם לצו כאבן ימס בקרבנו כמים ונעשה נכנע ונשבר לצו בקרבנו לפני כל אחד ואחד ורצונו ממש לכנוס בכל אחד ואחד מחמת שמחה ואהבה ולצו נשבר צערי שצרים על כל אולתו שהיה לו צבאותם (מה גם זה צבאותם להצדיק אזי בטל ממילא בפני עצמו ונעשה כאין וממילא נופלים ממנו מדות הראשונים וזה הכל צדיבוק חצירים, ודי למצין, וממילא על ידי כך נפרד ממנו כל השפלות וימים הראשונים יפלו) ויוצא ממנו וארציות ויוכל לצוא לעבודת ה' יתצרך צבאותם:

כדמרגליה בפומיה דאדומור איש אלהים מו"ה יעקב יצחק ז"ל מק"ק לוצלין ברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) פירושו דאיתא בספרים קדושים משצעה מלכים שמתו כל אחד אמר אנא אמלך עד וימלך הדר ושם לא כתיב וימת, וזה הדר מריה שמיא וכו' פירוש שמהדר שכל עבודתו יתן הוד והדר למריה שמיא הקס עלמא יחידאי שזהו קיום העולם,

וזה נעשה על ידי אסיפת חצירים אל הצדיק נחצטל כל אחד מפני חצירו וכו' וזה ברוב עם הדרת וגו' פירוש כשיש אסיפה אז הדרת מלך, פירוש שמהדר המלך עליון על כל העולמות וזהו אמר אדומור הדר מריה שמיא:

נחזור לענין הפרשה אלה מסעי בני ישראל כל מקום שנאמר אלה פוסל הראשונים, מסעי הוא לשון סיעת חצורה וכתוב, כשנעשים מסעי בני ישראל אל הצדיק דהיינו שנופל ממנו שפלות הראשונים ומדות הראשונים אשר היו על כל אחד ואחד. והנה על ידי מי

נעשה זאת שכל אחד ואחד יכנע לפני חצירו ורצונו לכנוס בו מחמת אהבה והוא צדיבוק חצירים כנ"ל, זה נעשה על ידי הצדיקים שעושים זאת. וזה הפירוש אשר יאלו מארץ מצרים לצבאותם, שכל אחד יוצא ממצרים פירוש מארציות ואז נעשה צבאות ציחד כלל אחד. ועל ידי מי נעשה זאת קאמר הפסוק על ידי משה ואהרן על ידיהם נעשה זאת דהם הצדיקים שצדור:

והנה דרך הצדיק להקטין עצמו ולתלות הגדולה בצעליה דהיינו אל ה' יתצרך, דהוא עושה זאת הפעולה שהיו כולם צבאותם אחד וצדיבוק החצירים ולא מידו היתה זאת. וזה ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה', דהיינו מה שיאלו כל אחד ואחד ממוצאייהם למסעיהם דהיינו סיעות וחצורות כנ"ל שיצאו לנסוע כולם בהתאסוף ציחד זה הוא על פי ה'.

וחזר ואמר ואלה מסעיהם למוצאייהם וכל מקום שנאמר ואלה מסעי על הראשונים דהיינו שנוסף להם זכויות קדושה נוסף על המצוות ומעשים טובים שהיה להם כבר וכל אחד ואחד הוא מלא זכויות מוסף על הראשונים. וזהו ואלה מסעי בני ישראל, מסעיהם היינו החצורות והסיעות כשחוזרים למוצאייהם הם מלאים זכויות מוסף על הראשונים, ודו"ק:

(מאור ושמש)

ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' (לג, ב).

מורי הרב הקדוש ר' יצחק מוורקא זצ"ל, אמר בשם מורי הקדוש ר' דוד מלעלוב זצ"ל, משה רבינו היה כותב כל המסעות של ישראל ונעשה כהן תורה, כן עתה אליהו כותב כל המסעות והצרכאות של כל אחד מיישראל, וכשיבוא משיח בנארה בימינו יהיה כזה ספר שילמדו כוננו.

(בית יעקב)

ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאייהם (לג, ב).

אמר אא"ז הה"ק מסיגעט ז"ל על מה שנהוג אצל העולם שבאים להצדיק שיתפלל על פרנסה או בקשה אחרת, אבל האמת הוא שגון השמים מסבבים לו זאת שלא יהיה לו פרנסה או שייצטרך בקשה אחרת, ועל ידי כך הוא נוסע להצדיק, וכאשר בוא יבא להצדיק אז עושה לו הצדיק תיקון בנפשו, וזהו באמת מה שצריך רק שהוא בעצמו אינו מרגיש בזה.

ולזה רמז דוד המלך ע"ה (תהלים ק"ה) רעבים גם צמאים, אבל סיבת הדבר הוא, "נפשם" בהם תתעטף, שהם צריכים תיקון הנפש.

בזה פירש גם את הפסוק בפרשת מסעי (במדבר לג ב) ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם, הכוונה שמושה רבינו כתב שכל "מוצאייהם" ר"ל סיבותם ושאר עניניהם היה רק בשביל "למוסעיהם" שעל ידי זה יסעו להצדיק ויהיה להם תיקון הנפש.

אבל "אלה מסעיהם למוצאייהם" שבני ישראל סברו שעיקר הנסיעה להצדיק היה רק בשביל למוצאייהם וסיבות שלהם, אבל באמת לא כן היה, כי אדרבה כל הסיבות רק בשביל מוסעיהם, שיבואו להצדיק ויהיה להם תיקון הנפש.

(חנדה גנוח, ח"ב)

ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם וגו'. (לג, ב).

מה שאמר צבאותם הפסוק צבאותם מוצאייהם ואח"כ מסעיהם, ואח"כ הקדים מסעיהם למוצאייהם:

חוץ מן השיטה ועושה שלא כהוגן זודאי שמה מן המים המרים עד כאן,

והנה להצין זה הוא ענין רב, אך על פי פשוטו יש להצין זה כי בתורתנו הקדושה יש מים מתוקים ומים המרים, ורואה שכל התנאים והאמוראים וכל הדקיקים מימות משה רבינו ע"ה ושיהיה עד שיבא משיח כולם לומדים מן התורה דרך ישכון אור לעבודת הבורא יתברך, וכל האפיקורסים והמיינים מציאין ראייה מן התורה עצמה להיפוך ויש ח"ו שמי רשויות כמו הרבה עניינים הנזכרים בגמרא מן הדקיקים עיין שם.

והיינו שיש בתורה מים המרים גם כן ואותו שאינו לומד באמת אזי טועם טעם המרירות שיש בתורה רחמנא ליצלן וכשנכנסין בזה הדרך ה' יצילנו אז כבד הדבר מאוד לפטור עצמו מזה הדרך של שקר,

והנה קבלתי אל"ם ראשי תיבות י'עקב א'בינו ל'א מ'ת והוא מרמז על בחינת אמת כי קושטא קאי (שבת ק"ד.) ואינו בטל לעולם ולכך יעקב שהוא מידת אמת לא מת (תענית ה'). שהוא חי וקיים לעולם והוא שמרמז הפסוק ויסעו ממרה היינו ישראל הסייעו עצמם מן מים המרים שהוא דרך השקר, ויבאו אלימה כמו לאלים היינו לבחינת יעקב אבינו לא מת שהוא בחינת אמת וכשצאו לזה הדרך לטעום טעם מתוקות התורה אז ושמם שמים עשרה עניות מים היינו שהיו י"ב שבטים והיו כל אחד מוצא בתורה מעין נוצע מקור חכמה איך לעבוד השי"ת ברוך הוא כל אחד לפי בחינתו ושבטים תמרים היינו זכו לבחינת סוד גימטריא שבעים והשיגו רזי התורה ויחנו שם ועל ידי זה היה להם חיות וקיום והבן. סליק ספר במדבר.

(דגל מחנה אפרים)

ויסעו בורפידים ויזונו במדבר סיני (לג, טו-כב).

בספרים אמתא שהפסוקים אלו מרמזים על המדריגות שבאו ישראל ממדריגה למדריגה. והנה היצר הרע כשמתעה את האדם מדרך הטוב חלילה בתחילה משיש בלבו של אדם עצלות, ואם האדם לא יתגבר עליו בכל כוחו להיות זריו מתוך שהוא מתעלל לעמוד בצוקר לעבודת בוראו מתוך כך הוא בא לידי ציטול תורה ומתוך שאינו עוסק בתורה הוא בא לידי תאוות רעות חלילה, על כן העיקר הוא להתגבר על יצרו כריך האדם לעשות כל מגמתו ולראות שיבוא לידי מדת הזריזות ומתוך כך הוא מודרו את עצמו לעסוק בתורה, והתורה מלמדו להזהר מתאוות רעות וממעשים רעים:

וזהו ציור הכתובים ויסעו מרפידים פירוש כיון שהסיעו עצמם מן הריפוי ידים היינו מן העצלות, ויחנו במדבר סיני היינו תורה שהיו עוסקים בתורה.

ויסעו במדבר סיני, פירוש שעל ידי עסק התורה לא היו צריכים עוד לעשות תחבולות להתגבר על יצרם לעסוק בתורה רק בתחילה, ואחר כך נעשה דברי תורה ערבים עליהם והיו עוסקים בתורה כאדם העושה בשלו ואין מי שימחה צידו והיתה התורה מלמדם איך לשצר התאוה. וזהו ויזונו בקברות התאוה, פירוש שקצרו את התאוה שלא היו מתאווים לתאוות רעות.

ויסעו במקברות התאוה ויזונו בזוצרות, דהנה כל זמן שלבו של אדם נוטה עוד לאיזה תאוה של עולם הזה אפילו כל דהוא אפילו

ונראה דהנה רש"י ז"ל כתוב בפירושו בפסוק ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני וז"ל, מה תלמוד לומר לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתוב שזרפידים היו חונים צידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה, ע"כ:

ועיין בפרשת יתרו מה שכתבתי פרושו, מה שהחליט ואמר שביאתן למדבר סיני היה ודאי בתשובה, שאתה מקיש גם כן נסיעתן מרפידים אליו עיין שם. ועל פי פשוטו יש לומר, שהודיענו שנסיעתן מרפידים היתה בתשובה, כי כל דבר שבקדושה צריך הכנה והזמנה במעשה ודיבור, ואם כן כיון שביאתן למדבר סיני על כרחן היה צריך להיות בתשובה, כדי לקבל תורה באחדות, כן היה להם הכנה והזמנה בדיבור ובמעשה בתחילת נסיעתן מרפידים, שרואים לנסוע למדבר סיני, ולשוב שם בתשובה שלימה לקבל התורה, וכפי הכנתם שעשו זרפידים כדי לשוב אל ה', כן היתה תשובתם במדבר סיני:

והנה זה שהקשה רש"י ז"ל, מה תלמוד לומר לחזור ולפרש והלא כבר כתוב שזרפידים היו חונים צידוע שמשם נסעו, זה הקושיא בעצמה קשה בכל המסעות, כיון שכמו בכל המסעות היכן היתה חנייתם בתחילה, מסתמא משם נסעו ומה צריך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, ולהזכיר מסע הראשונה, כמו ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בצוכת, ויסעו מסוכת ויחנו באיתם וכו', כיון שהזכיר שהיתה חנייתן בצוכת, מסתמא משם נסעו, והוא ליה למימר ויסעו ויחנו באיתם, ולמה הזכיר ויסעו מסוכת, וכן קשה בכל המסעות:

וצריך כן לתרץ כנ"ל, כי בכל המסעות שהיו נוסעים ישראל, היו להוציא נילוות קדושות מהשצירה שבמקום חנייתם, והיה צריך להם הכנה והזמנה בדיבור בעת נסיעתם ממקום חנייתם שרואים לנסוע למקום חנייתם השניה, כי היה ידוע להם בתחילת נסיעתם ממקום חנייתם המקום שישכון הענין שם ויהיה שם מקום חנייתם:

כמו שכתבו במדרש הובא בספר מפעלות אלקים דף מ"ה, כד נטלו ישראל מרעמסס, לא ידעון אי ינטלון לסוכת או לקהלמה או למסרות ופקיד מדברנא דעמא דינטלון לסוכת, ועיין שם בכל המסעות כן היה, שמתחילת נסיעה היו יודעים מקום חנייתם, והיו להם הכנה בעת נסיעתם ממקום חנייתם למקום חנייתם השניה, וכפי כח הכנתם והזמנתם, כן היה פעולתם במקום חנייתם השניה:

וזהו שאמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם, כלומר שכתוב משה בתורה מקום מוצאיהם, כדי לנסוע למקום חנייתם השניה, על פי ה', כלומר שבמקום מוצאיהם כדי לנסוע למקום לחנייתם השניה היה שורה עליו פי' ה', הכנתם והזמנתם בדיבור לנסוע למקום חנייתם השניה להוציא משם נילוות הקדושות שהיו שם בשצירה. ואלה מסעיהם למוצאיהם, כלומר שהיו מסעיהם תלוי במוצאיהם, כפי כח הכנתם והזמנתם שהיו להם בעת מוצאיהם ממקום חנייתם כדי לנסוע למקום חנייתם השניה, כן היה פעולתם שם, ולפיכך כתוב בכל המסעות וחנייתם המקום שיצאו משם, כדי לנסוע לחנייתם השניה:

(אורח לחיים)

ויסעו במורה ויבאו אכילמה ובאילם שתיים עשרה עינות ביים ושבועים תמרים ויזונו שים (לג, ט).

יש לפרש בזה על דרך רמז דהנה שמעתי מן אר"ז (הצעש"ט הק') זללה"ה בשם ספר צרית מנוחה כשרואים איזה תלמיד חכם שיצא

פעם אחת בשנה, נריך הוא להיות יושב אהל ולא יוכל עוד ללכת ולצוא בחלרות וברחובות פן יחטיאנו היצר הרע חלילה, אבל אם שיצר כל התאוות ולבו הוא זרשותו כי הדדיקים הוא לבס זרשותם יכול הוא ללכת ולצוא ברחובות וברחובות ואף על פי כן יראת ה' על פניו ואינו חוטא כלל.

וזהו ויסעו מקצרות התאוה, פירוש שכבר שברו כל התאוות וצאו למדריגה גדולה ממנה שהיו יכולים ללכת ולצוא בחלרות וברחובות וזהו ויחנו בחלרות:

ויסעו מוזצרות ויזונו ברתבמה, דהנה האדם אשר כבר שבר כל התאוות ויראת ה' על פניו אפילו כשהולך בשווקים וברחובות הוא מושל צינרו ואינו חוטא, מתוך כך יוכל לצוא שיהיה צוער בלבו יראת ה' וזהב ה' כרשפי אש וכגחלי רתמים ומים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה אשר הוא אוהב את ה' ואת יראת ה' אשר בקרבו.

וזה ויסעו מחלרות, מחמת שהיה יראת ה' על פניהם כל כך שאפילו צעת שהיו הולכים בחלרות לא היו חוטאים כלל צאו למדריגה גדולה ממנה ויחנו ברמתה שהיה יראת ה' וזהב ה' צוער בלבו כגחלי רתמים:

ויסעו מורתבמה ויזונו ברמון פריץ, פירוש אדם אשר יראת ה' צוער בלבו כגחלי אש יוכל ללמוד מכל הדברים שבעולם עצדות ה' ואפילו בדבר חילוניות והוא מוליא הפנימיות ממנו, כדאמרין בגמרא (חגיגה טו ע"ג) רבי מאיר רמון מלא תוכו אכל וקליפתו זרק.

וזהו ויסעו מרתמה ויחנו ברמון פריץ, פירוש מחמת שהיה צוער בלבו יראת ה' כגחלי אש צאו למדריגה גדולה ממנה שהרמון נפרץ לפניהם היינו בכל דבר חילוניות היו מולאים הפנימיות ורקו הקליפות.

ויסעו מרמון פריץ ויזונו בלבבנה, פירוש שהאדם ההוא צא עוד למדריגה עליונה ממנה שצא ללבוניות עליון וממשיך חסדים על כנסת ישראל. וזהו ויסעו מרמון פריץ ויחנו בלבבנה, פירוש שצאו עוד למדריגה עליונה ממנה שהשיגו ללבוניות עליון.

ויסעו מלבבנה ויזונו ברסה, שצאו למדריגה עליונה עד שהיו יכולים להמשיך עשרה הויות שהם בגימטריא ר"ס היו יכולין להמשיך אותם לעשר הקדושות.

ויסעו מרסה ויזונו בקהלתה, פירוש שצאו למדריגה עוד יותר עליונה שהיו יכולים להמשיך כל השפעות טובות ממלכות שמים שנקראת קהלתה שהיא כולל הכל:

(מאור ושמש)

ויסעו מדהר שפר ויזונו בזורדה (לג, כד).

היינו בכל דבר שאדם מסופק האין רגון ה' נוטה אז הענה היעולה לו שיגדיר א"ע מהמעשה, וזה ויחנו בחרדה, כי ע"י חרדה שהיה לאד טוב לו לחנות ולהיות שז ואל תעשה כמו עתה שנשבעו שלא ידחקו את הקץ, ויסעו מחרדה ויחנו במקלות היינו צעת שהש"י יחפוץ לקבץ אותנו אז יתן תקופות בלבוש שלא יחרדו, ולואי שמה"י בקרוב צימינו:

(מי השילוח)

ויסעו מדהר שפר ויזונו בזורדה (לג, כד).

פעם אחת ישב אדמו"ר זללה"ה מלוצלין צמסיצה עם תלמידיו הקדושים ודרש על כל מ"צ מסעות שזכרים צפרשת מסעי, וזה הגיעו לפסוק ויסעו מהר שפר וגו' לא היה לו מה לאמר על זה, וענה תלמידו הרה"ק ר' צבי הירש מזידיטשוב ואמר פירוש זה, ע"פ מאמר חז"ל (שבת פטו): שלעתיד יאמר הקב"ה לאברהם בניך חטאו, ויאמר ימחו, וכן יענה גם יעקב, ואך יחמק אבינו ע"ה יעשה חשבון עיי"ש כל הענין, ומסיים שם אס אמה סובל כולם מוטב ואס לאו פלגא עלי ופלגא עלך.

וזהו ויסעו מ"הר", שלא היה להם חניה מאברהם שנקרא "הר" (עיין פסחים פח). שפר, שכן גם לא היה להם חניה מ"שפר" היינו יעקב אבינו ע"ה שנקרא שפר כמאמרם ז"ל (צנצנא מניעה פד). שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון, ללא היה להם חניה על ידם, רק ויחנו צ"חרדה" זה יחמק, שנאמר (צדקת צד, לג) ויחרד יחמק "חרדה", על ידו היה להם חניה כנ"ל.

(צני שלשים, צפרשתון)

מכה נפש וגו' (לה, ט-כד).

שמעתי מזהר"ק מנאסאד מועשה שהיה בזמן שהיה דר בטרדאם, פעם אחת כשנסעו חברת חסידים לצאנו היה ביניהם איש פשוט וקל שבקלים שה"י מותאכור הרבה ומייער לאשתו תמיד, ולקחווהו החסידים לעגלון שידידין הסוסים, מואחר שלא היה בכל הסביבה איש שפל כמוהו, לאחר נסיעה ארוכה ומיגעית הגיעו לצאנו בעשי"ק פרי מסעי, והכונהג היה בצאנו שזקה"ק היה אוכר את כוי שיקראו לעלות לתורה בש"ק, וכשהיו אורחים היה הגבאי נושה יהושע מזכיר את האורחים שעדיין לא עלו לתורה,

ובאותה שבת הזכיר הגבאי גם את האורח האיש הנ"ל בין האורחים ורמזו זקה"ק באצבעו שעדיין לא יקראו לו. אחר כמה עליות הזכירו שוב, וגם עתה כבתחילה השיב זקה"ק בשלילה, אח"כ כשהגיעו לקרוא פרשת ערי מוקלט רמז זקה"ק באצבעו שעתה יקראו לו זקה"ק ה"י בעצמו הבעל קורא ואחר שקרא כמה פסוקים סיים בפסוק מכה איש וכ"י סיים בתיבוח רוצח הוא בקול גדול מאד עד שנחרדו השומעים,

והאיש החזק שהיה בער וסכל חשב בדעתו שודאי הלשינו עליו בני עירו כי מניין ידע הרבי נוח שהוא עושה בביתו ולא רצה לדבר יותר עם החסידים שנסעו איתו מטרדאם כי חשד בהם,

עד שהסבירו לו הרוה"ק של הה"ק ומאותו יום נתחפך לאיש אחר מנוש. והיתה אשתו של האיש הלזה באה לבית הרה"ק מנאסאד לברך אותו על שהצליח להפוך את בעלה לאיש אחר כי מואתו היום חזר למוטב בכל ענינים.

(כ"ק נרון אדמו"ר מנאנו ז"ע "ישראל סבא")

ואם יצא יצא הרצוץ את גבול עיר מוקלטו (במודבר לה, כו), היה מזכיר מדברי אציו ה"אמרי אמת" צפרשת מסעי (לה, כו): "ואס ילא ילא הרוצח את גבול עיר מוקלטו" וגו' ואיתא צילקוט: "אפילו פסיעה אחת".

מה שצפסיעה אחת לא טובה עלול האדם להתחייב צנפשו, כל שכן צמדה טובה מרובה, שע"י פסיעה אחת טובה (א גוטען טריט) יכולים לזכות בחיים [ע"פ כתבי חסידים].

(כ"ק אדמו"ר ה"צית ישראל" מגור זוק"ל)

איש זה דוקא, דאם כן נמצא שאתה מייצעו לא להתחתן עם איש אחר, וזה אסור לעשות, אלא העצה הוא שבמייצעים לו באופן כזה שיזנהגין מוננו עצה, היינו שהלב מושך לזה השידוך אשר הגון בשבילו. (בישורין ב"ד)

כן מטה בני יוסף דוברים וגו' ולא תשוב נזולה ממוטה אל מטה וגו' ולא תשוב נזולה ממוטה אל מטה וגו' (כו, ה-ט).

עין צוה"ח שהקשה על כפילת הדברים צפוקים ולא תשוב כו' ע"ש. עוד י"ל צפ' הראשון לא נאמר אל מטה אחר וצפוק השני נאמר למטה אחר.

אכן הנה זה מרמז על מעלת קדושת ארץ ישראל וירושלים תוצב"א. כי הנה צריך כל איש להשתוקק בכל לבו על א"י וקדושתה כמ"ש (מהל"ס קכג, ו) שאלו שלוש ירושלים (ירמיה ל, ז) ליון דורש אין לה מכלל דבעי דרישה וענין המשוקה היא מועלת בעלמא על הגאולה העתידה צ"ב והיינו כשישים האדם על לבו דברי הכתוב של לא תשוב נחלה ממוטה למטה כי הקפידה התורה שלא תשוב נחלה ממוטה למטה אחר אעפ"י שכולם י"ב שבטי י"ה כולם קדושים ומה חילוק בין זה לזה אעפ"כ הקפידה התורה ע"ז מ"ש בזמן הזה אשר צעוה"ר כל ארץ הקדושה היא תחת יד הישמעאל"י ויצלעוה זרים וירשעה והנה (מהל"ס עט, א) בלא גויס בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים מ"ש שצריך לקרוע לבב איש לצעוק ע"ז אל הקצ"ה לעורר רחמי' על הארץ ועל קיבוץ גלויות לתוכה בשמחה במהרה.

והנה ההתעוררות הלזה של תשוקת הארץ כשהיה באמת מעומק הלב (שיע"צ) (שיד"צ) באמת בנפשו על כבוד ארץ הקדושה הנה צוה מעורר למעלה הרחמי' והרצון על הגאולה במהרה כמ"ש שאלו שלוש ירושלים ע"כ ישליו אהביך צ"ב. וכן מצינו זה צבני יוסף שמכח תשוקתם לא"י עד שהרע צעיניהם שתשוב נחלה כמו שאמרו. הנה ע"כ המשיכו הציווי מה' לא תשוב נחלה ממוטה למטה כנ"ל ואם לא הי' תשוקתם כל כך לא השיגו הציווי צוה"ח.

וכן מצינו כדומה לזה בענין פסח שני במאמר האנשים הטמאים שהיתה תשוקתם גדולה מאד לעשות הפסח ומקירות לבדם לומר (במד"ד ט, ז) למה נגרע מלהקריב קרבן ה'. ע"כ נעמר להם ה' ונתן להם מצות פסח שני. כי ע"י תשוקתם הנכונה לפני ה' המשיכו הלכות חדשות הנ"ל.

הנה כמוהם אם תגבר התשוקה בלב איש מצני' אל הארץ וצני' צית המקדש הלא חיש מהר יעמר להם כי הלא הוא צנוי ועומד הוא למעלה רק שצריך לבקש עליו להורידו כמ"ש (דברים יב, ה) לשכנו תדרשו וצאת שמה. וכמ"ש דוד המע"ה שהתעורר מעצמו על צני' בהמ"ק ויעתר לו ה' כמצו' בכתוב ועל שם זה נקרא דביר ציתך לשון דבור שצריך לבקש מהש"י עליו להצות במהרה וכל המתאבל על חורבן ירושלים זוכה ורואה בנחמתה (תענית ל, ג) כי כל האומר קן באמת בתפילה ולירושלים עירך ברחמים תשוב הנה פועל באמת זה למעלה על קירוב הגאולה כנ"ל.

הנה זה שאמרה"כ ולא תשוב נחלה ממוטה אל מטה כי כן הוא באמת לכל שבט ושבט יחס פרטי לגבול חלקו בארץ כמצו' צפ' טוב הארץ ח"ל התורה וא"י וישראל יש להם יחס שביל נשמתם והרא"י מיוקאלל שחלק א"י ל"ב שבטים ויחס כל שבט ושבט בגבול

ואם יצא יצא הרוצח את גבול עיר מוקלטו (במד"ב לה, כו), צפרשת ענין הרוצח, ואם יצא יצא הרוצח את גבול עיר מוקלטו (במד"ב לה, כו), ובחז"ל (ספרי מסעי פ' קס) דרשו אפילו פסיעה אחת חוץ לתחום, ובגמרא (ב"ב כג:) צעי רבי ירמיה רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ לנ' אמה, ועל דא אפקוהו לרבי ירמיה מצי מדרשא.

אחז"ל (האמרי אמת) הקשה (בפרשת מטות- מסעי תר"ט) למה אפקוהו לרבי ירמיה מצי מדרשא, ותיך שכאשר באים זמנים קשים על האדם, העצה לזה להיות בשני הרגלים בפנים ולעסוק בתורה, ולא רגל אחת חוץ לתחום ורגל אחת בתוך התחום. יש הסתרות ומניעות, וקשה ללמוד ולהתגבר על היצר הרע, עכ"ז כאשר יושבים ציבת המדרש בשני הרגלים בפנים, לימוד התורה ודיבור חזרים, מצלי אפילו פסיעה אחת בחוץ או אפשר להתגבר על היצר הרע אפילו בזמנים אלו. אבל ברגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום 'על דא אפקוהו לרבי ירמיה מצי מדרשא'. שאין לדבר קיום באופן כזה, אלא בשני רגלים בפנים אז יש לזה קיום.

(כ"ק אדמו"ר הי"פני מנח"ס מגור ז'וק"ל)

לטוב בעיניהם תהיינה לנשים (כו, ו).

מקובל שם הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר ז"ע (כמדומה שם הרה"ק מלובלין ז"ע) שאין לומר שום דעה בשום שידוך, רק כפי שיטתו בעיני המחמטים והזוג, ואמר, שמפורש בתורה כן, שאמר הש"ת למשה בצנות ולפחד "לטוב בעיניהם תהיינה לנשים", ומדוע לא אמר לני ינשא, ועל כרחק שאין לומר בזה שום דעה, עכ"ה"ק.

ובס' אור הנפלאות מובא דהרה"ק ר' יוסף מוטארטשין ז"ע שאל פעם את אביו הרה"ק מלובלין ז"ע אודות שידוך, השיב לו אביו: אין לנו ידיעה ברורה, כי זה הוא בכיפת השמים. אמר לו בנו: הלא כל הדברים הם מוחשמים, השיבו הרה"ק מלובלין: בתנאים כותבים "המגיד מראשית אחרית", אחרית הוא עד סוף כל הדורות, וזה רק השי"ת לבדו יודע, עכ"ה"ק.

ובספר שיח שרפי קודש מובא שפעם אחת שאל הרה"ק מוקאצק לאחד מחסידיו, למה אינו שואל מוננו עצה בשידוכין, והשיבו כי יש לו קבלה בענין שידוכין שגם לרבי אין ידיעה, אמר לו הרה"ק: אבל עצה טובה יוכל עכ"פ רבי ליתן.

וכן מובא דהרה"ק מוהר"א מבעלזא ז"ע סיפר: בעיר קריסטענפאלע היו האנשים מואדערענע חסידישע (חסידים מודרנים) אידן, ואיש אחד כושם היה רגיל לנסוע לזקני ז"ל הרה"ק ר' יהושע מבעלזא ז"ע, פעם אחת אמר אחד מוהנאדערענע חסידים לחסיד הזה: למה אתה נוסע לבעלזא, השיב לו כשאני רוצה שידוך, אני שואל באיזה כון הרבה שידוכים ששידכו לי אסכים, והוא אמר לי "כזה הלב מושך אותך אותו שידוך תעשה".

אמר לו הנ"ל למה אתה צריך לנסוע להרה"ק, גם אני אוכל לך כן, ובוודאי שהשידוך המושך אותך תעשה, ציית הנ"ל לאותו האיש והפסיק מלנסוע. לאחר שני שנים נסע עוד הפעם לזקני, שאל אותו זקני למה הפסקת לנסוע מושך שני שנים, וסיפר לו את כל המעשה הנ"ל, שאל לו זקני אם כן למה לא המושכת בהפסקתך, ענה הלז, כשהרבי היה אמר לי מוירא הנ"ל היה ליבי מושך אותי, אנוס כשהפסקתי לבוא לא מושך אותי הלב לשום שידוך,

ואמר הרה"ק מבעלזא ז"ע שזהו הפשט בדברי המושג (אבות ג, א) ונהגין מוננו עצה ותושיה, ולכאורה למה לא כתיב ונותגין עצה ותושיה, אלא י"ל דהנה כשאחד בא לשאול עצה על שידוך, אי אפשר לומר לו תתחתן עם

אחד ולפי יחוס השבט כן משכנו צמה שהוא נגדו לגבול אשר הוא שם אצילות אותו השבט צנשמחם ע"כ.

ולכן כאשר נזה לחלק א"י התעוררו מטה בני יוסף עם גדול משוקתם על הארץ וקדושתה הגנה המשכו המנוה הזאת של לא תסוב נחלה שהוא נכון לכוונה זו שצארנו.

אבל אח"כ אצדו אותו החשק לכן אח"כ הותרו השבטים לזא זה צוה שלא נטוו לא תסוב נחלה רק לאותו הדור לזד והוא הטעם כמ"ש.

ומעתה נכון מאמר הכתוב שנית ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר הוא כמ"ש כי מענין הקצת נחלה משבט אל שבט אחר נוכל להבין להקפיד על הקצת נחלה זהו ירושלים הקדושה ציד האחרים הישמעאלים היושבים עליה צעוה"ר ור"ך להתעורר צמשוקה להמשך הדין הזה להמקיים לא תסוב נחלה למטה אחר הם הישמעאלים כ"ל.

ועי"כ צמרהה יתקיים הדבר (צמדבר ל, ז) כי איש צנחלתו ידבקו צני"י והוא שכת' (דברים כט, כ) ואמר הדור האחרון צניכס אשר יקומו מאחריכס על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת. שיש להבין למה תלה הכתוב דוקא צדור האחרון ולא ישאלו זה קודם לכן. אך הגנה כמו שצארנו כי הדור ההוא אשר יתנו עיניהם ולצצם לשאלו ע"ז והם ידאצו על חורצן הארץ וירושלים כ"ל ועי"י משוקתם ודאצון נפשם על הארץ הגנה יתעוררו הגאולה והם יהיו הדור האחרון קודם הגאולה כ"ל והוא שכתוב (הושע ג, ה) ופחדו אל ה' ואל טוצו צאחרית הימים וגו' עיין שם צרש"י. והבין:

(תפארת שלמה)

כן ב"מטה בני יוסף דוברים (כו, ה).

הענין שכתב צסיוס התורה פרשה הזאת שאינה נוהגת רק לשעה והענין צוה להראות להם לישראל כי לא על הלחם לצדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, לחם היינו ד"ת כללים הנצרכים לכל צכל עת לכל נפש מצלי שום שינוי וממורה והם התרי"ג מצות והעיקר הוא להבין צד"ת צכל זמן את רצון ה' מה רצונו צכל רגע לפי העת והזמן ומד"ת יאל אור ללצות ישראל שיצונו עומק רצון ה' כפי הזמן, ועי"ז נכתב הפרשה הזאת אחר סיוס כל התורה צכדי להבין לישראל כי מכל התורה יוצא פרטים לכל עת ולכל זמן וכל ד"ת הם עמות צכדי שיצין האדם צאיזה דבר יחפון הש"י עמה ויעסוק צה, ע"כ נכתב הפרשה הזאת שהוא ג"כ אינו נוהג אלא לזמן:]

אלה הביצוות והבשופטים אשר צוה ה' ביד ב"משה אל בני ישראל וגו' (כו, יג).

ויצואר צהקדם לצאר הענין שכל ת"ס נקרא משה, דהנה להבין צעי איך שאדם המגושם מסוגל להבין ולהשכיל צמורת ה' אשר כולה רוחני ואין צה גשם כלל.

ונראה שזה מכה הדציקות צחכמי הדור שעי"ז זוכים כל צני הדור להשיג חכמת התורה, וכן משרע"ה הוריד תורה לישראל ועל ידו זכו צני"י לקבל ולהשיג את התורה, וצענין הזה כל ת"ס צדורו הוא צצמנית משה שעל ידו נשפע חכמת התורה לדורו. והכתוב אומר (דברים יד, כג) למען תלמד ליראה את ה' אלקיך. וארז"ל (פסחים

כב, צ) את ה' אלקיך תירא לרצות תלמידי חכמים. ויצואר לדרכינו צכוונת הכתוב "למען תלמד", וחאת על ידי "ליראה את ה' אלקיך" אלו הת"ס, שעי"י כיצודם והדציקות אליהם תזכו ללמוד.

וחשה"כ, "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה', ציד משה לכל ישראל" רז"ל שעי"י משה נתאפשר הדבר ללוות מצוות התורה ומשפטיה לכל ישראל שכולם ישיגו עומק חכמתה ויוכלו לעסוק צמורה הקדושה.

(כ"ך אדמו"ר הגה"ק מלאנו ז"ע, תשי"ז)

הפטרות: ההיבט גוי אלהים והבמה לא אלהים ועבוי הבמיר כבודו בלא יועיל (רבייה ב, יא).

הנוגיד מדובנא ז"ל המושיל על כך מושל: אברך צעיר היה סנוך על שולחן חותנו שנים אחדות, ולאחר כוכן נתן לו חותנו את כל נדונייתו ושיגרו לליציג, כדי שישלח ידו במקח וממוכר. האברך, שהיה בטלן וביש מוזל, קנה תמורת כל הכסף שבידו מספר קרונות מולאים קיסמים לשיניים.

וכשהביא את מקחו אל חותנו קידמו הלה בקול זועעה "שלומיאל, סחורה שכוז תהא מונחת שבעים שנה ולא תימוכר כולה". באין ברירה שלח את חתנו לבית המדרש ללמוד תורה ואת מטען קיסמי השיניים איחסן בתוך מחסניו. לאחר שיעברו שנים מספר אמר החותן לנפשו סוף סוף מזה יהא בתכליתו של חתני כלום ליצמיות יהא כרוך על צווארי, חזר ונתן לו סכום כסף ניכר בתור נדונה ושלחו שוב לליציג לקנות סחורה, אך הזהר הזהירו לבל יקנה שוב קיסמי שיניים או סחורה כיוצא בזה. הדבר היה בפרוס הימים הגוראים, נמלך האברך בדעתו וקנה מטען עינים של שופרות, בסברו כי זהו מוצרך עונתי חיוני מאין כמוהו. כשהביא את מקחו החדש הביתה לא ידע חותנו את נפשו מרוכ כעס: "בטלן שכמותך, הלא שופר אחד מוספיק לבית הכנסת לשבעים שנה ובשביל מזה צריך כל כך הרבה שופרות". באין ברירה חזר ושלח את חתנו "הסוחר" לבית המדרש, ואת מטען השופרות איחסן ליד מטען הקיסמים. לימים נמלך החותן בדעתו מזה יעלה בסופם של מטעני "סחורה" אלה, מיד שלח וקרא אליו סרסור מוכשר והציע לו למכור את הקיסמים וזו גם תמורת סחורה אחרת איזו שתהיה. בו בזמן פנה גם לסרסור שני והציע לו לעשות עסק חליפין גם במטען השופרות, שכן תהיה הסחורה המוחלפת איזו שתהיה, מכל מקום היא תהיה עדיפה מן הקיסמים והשופרות.

לא יצאו ימים מרובים עד שקיבל מכתבים מושני סרסוריו, הראשון הודיע בשמחה כי הצליח להחליף את הקיסמים בשופרות והשני הודיע גם בשמחה כי הצליח להחליף את השופרות בקיסמים. כיון שראה החותן כי בפעם השלישית נכשל ב"מוסחר" זה, שם יד לפיו ושתק. אך הפעם נטפל אליו חתנו וסנט בו "הלא הסרסורים האלו הינם סוחרים ותיקים ובכל זאת נכשלו גם הם בצורה שכזאת". "שוטה שכמותך" השיב לו החותן "הן בידי היו שני מטעני סחורה שאינה עוברת לסוחר, מזה היה לי ליצפות מזהם יותר מואשר להחליף מטען אחד במשנהו, אבל אתה, הרי היה בידך כסף חי ומזומן, ואף על פי כן קנית בו שני מטענים חסרי ערך שכאלה". כיוצא בזה טוען הנביא "ההימיר גוי אלהים וחמה לא אלהים", כלום כבר המיר עם כלשהו את אלהיו באל אחר, אף כי יכול הוא לעשות חליפין כאלה,

מאחר שגם זה וגם זה לא אלקים חמה, והיו מוחליפים אפוא אחד במשנהו מבלי לסבול שום אונאה, אולם "עמני המיר כבודו בלא יועיל" ענו המיר את כבודו ואת גאווה, את אלקים חיים, באלילי עץ ואבן אשר לא יועילו למאומה.

[הרה"ק מקאצק אמר על נושז זה שזוה אחד מושלושת המושלים שכיון אל האבות כפשוטו].

(אהל יעקב)

רבן של כל בני ישראל

הגה"ק רבינו שלמה יצחקי ז"ע

רש"י הקדוש

ד"ת - כ"ט תמוז ד'תתס"ה

ובאשכנז. חותם התקופה ניכר מתשובותיו של רש"י בהלכה [בעיקר אודות האנוסים שהמירו דתם מאונס, עליהם כותב רש"י (תשו' רש"י, סי' קעא) "אף על פי שחטא - ישראל הוא, וכל שכן האנוסים שלבם לשמים"]. כן ידוע שרש"י חיבר אז כמה פיוטים, אשר שמו ושם אביו חתומים עליהם (מהם: "ד' אלקי הצב-אות נורא בעליונים" הנאמר בסליחות לערב ראש השנה; "או טרם נמתחו נבלי שבכים" - בסליחות לצום גדלי; "תנות צרות לא נוכל" - שנאמר ביוכ"פ לאחר ה"עבודה").

נשמתו הטהורה עלתה מרומה ביום כ"ט תמוז בשנת ד' אלפים תתס"ה, כשהוא אך בן ס"ה שנה.

מלבד פירושיו הקדושים על תורה שבכתב ותורה שבעל פה, נדפסו עוד חיבורים מרש"י הק', מהם אשר כתב בעצמו ומהם שחברו לאחר פטירתו על ידי גדולי תלמידיו, ועליהם נוספו ספרים ובהם תשובות מרש"י שנלקטו בדורות מאוחרים, כמו: 'ספר האורה', 'ספר הפרדס', 'סידור רש"י', 'מחזור ויטרי', 'חפש מטמונים', 'תשובות חכמי צרפת ולותר', 'תשובות רש"י', ועוד [וראה על כך בספרים המקיפים 'רש"י, חייו ופירושי' ח"ד עמ' 949 ואילך].

במלאות (תשע מאות שנה) [915] להסתלקותו לשמי רום, אמרנו ללקט מעט מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, גאוני וצדיקי הדורות, אודות רש"י הק', על חיבוריו ועל חובת הלימוד בפירושו עה"ת, ועוד ענינים נפלאים.

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו, ועכ"א.
(כל המאמר על רש"י הק' ז"ע נלקח מגיליון 'עלים לתרופה' בעלזא, תשס"ה)

אביו - רבי יצחק:

"רש"י - הוא רבינו שלמה יצחקי, והוא כנוי לאביו רבינו יצחק. ובמסכת ע"ז מזכיר רש"י מפירושי אביו (ע"ז עה. רש"י ד"ה ולא פליגי: "לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה בעיני. והראשון לשון מורי..."), ודלא כמי שכתב דרבי יצחק אביו לא היה בר אוריין, ואמטו להכי בפירש"י על התורה פתח: 'אמר רבי יצחק' - להזכיר אביו שאמר לו מפני מה כתיב 'בראשית', ורש"י כתב: 'אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש'. והטיבו אשר דברו על הכותב הזה, דאיהו ניהו דלא היה צריך להתחיל אלא מהחודש, דאילו פתח בהחודש, שם היה מוצא בילקוט בפרשת החודש מאמר זה בשם ר' יצחק, כמו שהביאו רש"י. ובזהר הקדוש פר' בא דף ט"ל ע"ב איתא: א"ר יצחק ל"ה צריך למכתב אורייתא אלא מהחודש הזה...; ותו דאבוה דרש"י בר אוריין הוא, כמדובר".

שם הגדולים להרחי"ד (מע"ג, ערך רבינו. ועיי"ש בהמשך: "מצאתי כתוב בקונטרס ישן נושן שקראוהו רש"י, והוסיפו יו"ד לרמוז שם אביו ר' יצחק, כדי שלא לומר רש"י וכן נזוהר לכתוב על רבינו שמשון: 'הש"ר משאנץ' וכן 'הש"ר מקוצי', כדי שלא לכתוב רש"י, ער כאן מצאתי כתוב וכו'. גם נזוהרנא שראיתי בספר קדמון שמכנה לרש"י - רבינו שלמה ירחי... ונראה שרש"י, או אביו, מתחלה היה מלוגיל, ומשום הכי קרו ליה 'ירחי'. וכך כתוב בסדר הדורות: רבינו שלמה ירחי בר יצחק")

"והיה שכרו המאור הגדול - רש"י ז"ל"

"אמרנו בספר החסידים על אבי אביו של רש"י ז"ל שהיה מכבד בזקנו את המקום - הארון שבו ספר תורה, עיי"ש. דעם היות כי שמועה זו אינה נכנסת לאזני מטעם סוד הכמוס במעלת רמזי קדושת חלקי הזקן העליון, ואין דעתי מסכים לזלזל בקדושתה נגד הארון שבו הספר תורה, עם כל זה בטר מחשבת הלב אזלינן, ויה' יראה ללבב' (שי"ט, ז). והואיל ואותו חסיד, בתם לכבו, היה עושה כיבוד זה לשם שמים, דהיינו שהיה מזלזל בכבודו לעיני ההמון נגד כבוד תורת אלקינו, שעל ידי כך ממנו יראו וכן יעשו ההמון הישראלי, ודאי שהיה מעשהו לרצון לפני ה' והיה שכרו המאור הגדול, בן בנו, רש"י ז"ל שהאיר עיני כל ישראל בביאור המקרא וההלכות, שאין ערוך אליו, דמכח השכר ניכרת הפעולה שהיתה רצויה לפני המקום". (משנת חכמים למהר"מ חגיגי ז"ע) (אות ר"ט. יצויין שבספר חסידים' אות קכח מביא מעשה זה ברבי יעקב ברבי יקר - רבו של רש"י, ולא בזקינו, עיי"ש).

"הנה לך בן מאיר" - בשכר מסירות נפשו

"זוה"ר יצחק היה לו מרגליות יפה שוה עון עתק, והיו רוצים אותה בני עירו לקנותה לבית תיפלתם, ואף כי הרבו לתת בעבורה מאד מוהר

רש"י הק' נולד בחודש אדר שנת ד' אלפים ת"ת - היא השנה בה שקעה שמשו של רבינו גרשום מאור הגולה (רגמ"ה) - בעיר טרוויש שבצרפת (וי"א בוויירמיזא שבאשכנז, היא גרמיזא), לאביו הגדול בתורה ומגזע היחס רבי יצחק, ולאמו שהיתה אחות רבינו שמעון הזקן ממגנצא, תלמיד רגמ"ה (רש"י שבת פה: ד"ה בנוטה שורה: "ומצאתי לי סמך ביסודו של רבי שמעון הזקן, אחי אמי, מפי רבינו גרשום אבי הגולה").

לאחר נישואיו כיתת רגלו למקום תורה, והיתה ראשית דרכו לעיר ווירמיזא. שם קיבל תורה מפי רבו המובהק רבינו יעקב ברבי יקר, שהיה מגדולי לותר, [ואילו כוונת רש"י בכל מקום שכותב סתם: "רבי" - כן קורא לו "מורי הזקן" (וראה שבת פ: ד"ה עד כאן לכבש, שכותב: "כן לשון מורי הזקן מפי אביו [רבי יקר], ששמע מר' שמעון [ממגנצא]..."). רש"י העיד על מדת ענוותנותו של רבו זה: "ידעתי מדתו לבחור לו גדולה מכולן, והנהיג עצמו כאסקופא הנדרסת, ושם עצמו שיירי שיירים, ולא מלאו לבו לעטרת הראויה לחדש דבר בדורו" (מחזור ויטרי, סי' שכא)].

לאחר פטירתו קיבל רש"י תורה מפי רבינו יצחק הלוי בר אשר(הראשון), אותו מזכיר הרבה בלשון "רבי הלוי". [ראה רש"י ביצה כה: ד"ה ולערב: "ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בדבר זה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבי [יעקב בר"ז], שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר... ודנתי לפניו, ולא הועיל לי הדבר... ובתשובת רבינו גרשום מאור הגולה מצאתי כמותי. גם עתה בא אלי מכתב מגרמי"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו רבי קלוגימוס, ובקי בכל התלמוד, והורה כן ונחלק עליהן]. מוירמיזא עבר ללמוד תורה בישיבת מגנצא, אצל ש"ב רבינו יצחק בר' יהודה. יצויין כי שלשת רבותיו היו תלמידי רבינו גרשום מאור הגולה.

אצל רבותיו למד תורה מתוך הרחק, וכפי שכותב "וחסר לחם ועדי ולבוש, ורחיים בצווארי שמשתי לפני רבותי" (הובא בק' 'חפש מטמונים' סי' יד). רש"י מזכיר הרבה פעמים את רבותיו ודברים שקיבל מהם [ומן הענין לצטט כאן שורה אחת מדבריו: "ואני שמעתי מרבותי שהיו גורסים... וטרחתי מנעורי בכל צידי שיטת הש"ס לישבה כפי דבריהם, ואינו יכול... (סוכה מ. ד"ה הג' עמים)]. שלש בנות היו לו לרש"י הק', ובחר לו חתנים מבחירי תלמידיו, והם ובניהם נמנו עם רבותינו הראשונים כמלאכים גדולי בעלי התוספות, ואלו הם חתניו: רבינו מאיר בר' שמואל מרומריג, שנשא את בתו הבכורה של רש"י, יוכבד. בניהם המה אדירי התורה: רבינו שמואל (רשב"ם) [שכותב בר"פ וישב "הראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחר הדרשות, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא וכו'. וגם רבינו שלמה, אבי אמי, מאיר עיני גולה, שפירש תורה נביאים וכתובים, נתן לב לפרש פשוטו של מקרא, ואף אני שמואל בר' מאיר חתנו זצ"ל נתווכחתי עמו (ע"ס רש"י) ולפניו, והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פרושים אחרים לפי הפשטים המתחדשים בכל יום]; רבינו יצחק (ריב"ם); רבינו יעקב(רבינו תם) ורבינו שלמה (נוכר בתוס' פסחים קה: ד"ה שמע מינה - הג'). אחותם היתה אשת רבינו שמואל בן רבינו שמחה מויתרי בעל המחזור ויטרי - תלמיד מובהק לרש"י [שערך יחד עם רבינו שמעון ורבינו שמעיה את ספריו של רבם, רש"י הק'].
את בתו השניה, מרים, השיא רש"י לתלמידו רבינו יהודה בר' נתן(רביב'ן) ממגנצא [הוא הגבר אשר השלים את פירש"י עמ"ס מכות, וכפי שכתוב שם (בדף יט:)] בזה"ל: "רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה (כי רש"י סיים פירושו בתיבות "טהור דטבל ועלה אוכל במעשר"), לא פירש יותר. מכאן ואילך לשון תלמידו ר' יהודה בר' נתן", [הוא אחיו של רבינו אליעזר בר' נתן (ראב"ן) מבעלי התוס']. בנם הוא רבינו יום טוב [נוכר בתוס' נזיר דף לו. ד"ה והוא הדין].

חתנו השלישי, יש הקוראים שמו בשם רבינו אפרים, ואינו ברור. בסוף ימיו של רש"י, שתה בית ישראל כוס התרעלה, בעת גזירת "מסע הצלב" הראשון, שהמיט חורבן נורא על קהילות ישראל בצרפת

ללפיד אש ולקח אותו בשמי מרומים, עכלה"ק. ותיכף כשתירץ זה אמר רבינו: הנה עתה יצא המלאך הקדוש לקראת רש"י ז"ל. עד כאן שמעתי בשמו".

(זבד טוב, לעמבערג, תרע"א. דף ב)

תרי"ג תעניות:

"שמעתי מפה רב מופלג קבל מרבו, דרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה, והיה אומר רבינו תם, נכדו: מה שפירש אדוני זקני הש"ס, אף אני אעשה זאת, אבל פירוש המקרא לית לי בחילי (- אינו בכוחי), כי לא אוכל עשוהו.

ועתה ראיתי בספר מאמר העיתים להרמ"ע שנדפס בדיהרנפארט שנת תג"ן, אשר בסוף הספר ממש הביא מעשה ממקובל גדול, פלא והפלא, ומכלל הדברים נראה שרש"י כתב פירושו ע"פ הסוד, ויש בדבריו רזין עילאין, ולכן התענה תרי"ג תעניות, ומשה רבינו ע"ה אמר לו אשריך וכו'. והמקובל הוא החסיד מוה"ר נחמן ב"ר שמואל ז"ל שהפליא לעשות, והלך על קבר רש"י ז"ל ועשה סיגופים והפסקות עד שגילו לו סוד מה שכתב רש"י: 'ויתנכלו אותו - אתו עמו כלומר אליו' (בראשית לו, יח) סודות עליונים, ע"ש באריכות".

דברים אלו, הנשגבים מבינתנו, הביאם בהרחבה הגה"ק רבי אברהם הכהן רפאפורט מלובב בספרו שו"ת 'איתן האזרחי' (אוסטריה תקנ"ז. ח"ב, קונטרס אחרון פר' וישב, מ). מתוך העתקה שמקורה "מספר ישן נושן" ופוחתת בזה הלשון:

"אני נחמן בר שמואל הולך רכיל ומגלה סוד על רש"י ע"ה, ובתוך הדברים כותב אותו חסיד שרצה להבין סוד כוונת רש"י בפסוק הנ"ל, והלך והרעיש על קברו של רש"י עד שראה - כלשון עדותו - ש"יצא מעט עשן מקברו, ונתעתי לאחורי, וראיתי פיסת יד של אש, וז"ל: אם התרעתי לגלות לך 'ויתנכלו אותו' כמו אתו עמו כלומר אליו' מי התיר לך, ומיד הלכתי בפחי נפש, ומיד כשהלכתי ד' אמות לאחורי, שמעתי קול דממה דקה: תשחיר עיניך בתענית, ואם לאו, אין לך תקנה, כי כל האותיות 'כלומר אליו' הם צועקים עליך למרום. ומיד כשהלכתי לביתי, פגע בי נחש, והיה כתוב על ראשו:

'כל ערל וטמא לא יאכל בו'. מיד בכיתי בכיה גדולה, ואמרתי בלבי: והרי שום דבר טמא ופיגול בא לידי. מיד הלכתי ושטחתי על קברו של אותו צדיק כל הלילה, ומפלגות הלילה שמעתי קול קורא אלי:

לאו אתה דומה לרש"י, שהיה מוסר את עצמו ונפשו על דברי תורה, והרבה תורה בישראל, וכמעט שנעלו ממך שערי דמעות' וכו'. לבסוף זכה למראה נורא, וכפי שמגלה בלשונו: 'ראיתי ביטוטי ר"ל ניצוצי של אש יוצאים מקברו של רש"י ע"ה ונפק כרוז ואומרת: תשמע דברי רש"י בעצמו פא"פ, וז"ל: אני שלמה בר' יצחק התעניתני כמנין תרי"ג תענית רצופים, חוץ משבתות וימים טובים, עד שהוצאתי הדבר לאור והוצאתי מכה אל הפועל, וכשחברתי פירושי הגדול על התורה שבכתב ועל תורה שבע"פ, ופמליא של מעלה מוצאים נחת רוח בדברי, ותרתינ ועשרין שנין הו' מפלפל מטטרון עם הקב"ה, ולא הוי נחת רוח למטטרון שר הפנים עד שבא בן עמרם ותיקן הדברים. וזה לשונו של משה רבע"ה: אשריך שלמה בר' יצחק שכל מגמת פניך לשם שמים...".

וע"י בספה"ק 'עבודת

ישראל' (פר' וישב ד"ה ויראו) שביאר מקצת דבריו המופלאים. ומי בא בסוד קדושים.

"בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים"

"בודאי מי שלומד דבר יום, זמן ובין הזמנים, גמרא פירוש תוספות עם כל הדקדוקים, ובפרט דקדוקי רש"י, כי בכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו נסתרים, ענינים מופלאים, כי חיבר החיבור שלו ברוח הקדוש, צאו וראו ברש"י על התורה שהקורא סובר שהוא קל, ראו ב'מזרחי' ובכל מפרשי דבריו ותמצאו נפלאות, ורש"י על הגמרא גם כן הוא - כולם מרועה אחד ניתנו...".

(שליה הק', מסכת שבועות, פרק נר מצוה, אות יד)

"אין דיבור - שאינו צריך חקירה רבה"

"... בהיותי טרוד בעיוני הגדול, אשר אני מתעסק בכל יום על דברי המאור הגדול בפירוש החומש הגדול והמופלג - אשר אין שום דיבור מדיבוריו שאינו צריך חקירה רבה ועיון נפלא בכל המקומות אשר לוקח מהם, במשנה ובכרייתא, במכילתא ובסיפרא ובסיפרי, ובכולה

ומתן, לא רצה לשמוע להם, עד שגלגלו והביאו את ר' יצחק בערב על ספינה בחצי הים, אז התחילו להכריחו לתת להם המרגליות, ובראותו מוכרח לתת להם, השליכה בים, ויצילוהו ה' מידם. ובת קול נשמעת בבית מדרשו לכל תלמידיו שאמרה: הנה לך בן מאיר אל כל ישראל. ותוך שנה נולד לו בן ויקראהו 'שלמה', בשם אביו. ויגדל הנער בחכמות, לא קם כמוהו במלכות צרפת, וכל החדושים ופירושים שהיה מוציא ושומע מפי אחרים או משכלו היה כותבה עלי קונטרסים, לכן בעלי התוספות קראו ה'קונטרס'...".

(ד"א תת"ה. ממה שראה 'בקונטרס ישן נושן'. וראה עוד שם בענין הגלות שגלה רש"י ברבות השנים. וע"ע 'נועם מגדים' פר' תולדות; 'אגרא דכלה' סו"פ בראשית)

בשביל רש"י הק' נברא העולם:

"אאמו"ר - [הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל] - זצוקלה"ה אמר, שבשביל רש"י הקדוש היה בריאת העולם וישראל והתורה הק', כמו שדרשו רז"ל: בראשית - בשביל

ישראל ובשביל התורה (שנקראו 'ראשית', ראה רש"י בראשית א, א), ו'בראשית' נוטריקון ב'שביל רבי שלמה יצחק, שבשבילו היה בריאת העולם... ורש"י הוא בחינת חלק הרוח מנר"ן ('נפש, רוח, נשמה), וכמו שרש"י נוטריקון ר'זוחן של ישראל, ורוח הוא בחינת הדיבור, כמו שתרגם אונקלוס (בראשית ב, ז: 'ויהי האדם לנפש חיה') - 'לרוח ממללא', ודיבור הוא ה' מוצאות הפה, כ"ב אתון דאורייתא, שרש"י הקדוש עשה התגלות הכ"ב אותיות אורייתא בפירושו הקדוש על תורה שבכתב ועל תורה שבע"פ, ולכן הוא בחינת רוח, בחינת דיבור, ולכן היה בשבילו בריאת העולם, שנברא בשביל ישראל ובשביל התורה".

(מגן אברהם' להמגיד הק' מטריסק ז"ע, פר' בא)

בשביל הנכד - רש"י הק':

"שמעתי מאאמו"ר הקדוש [רבי משה מסאמבור ז"ע] שאמר בשביל (- בשם) אחיו, הוא דודי הקדוש מו"ה רבי צבי [מזידיטשוב] נב"מ, שסיפר לו, שאמר לו אביו נב"מ, שקיבל איש מפי איש, כי אברהם לא היה רוצה ליקח את יצחק מעקדה עד שהיה הקב"ה מבטיחו שיהיה יוצא ממנו רש"י לנכד.

ואמר אבי נב"מ לדודי נב"מ, אפשר בא הרמז על זה מה שאמר הקב"ה וברך לאברהם: 'ירש זרעך את שער אויביו' - 'ירש' הוא אותיות ורש"י, והוטב בעיניו, ודפח"ח".

זקנים' להרה"ק רבי יחיאל מיכל בהרה"ק רבי משה מסאמבור ז"ע, פר' חיי שרה)

"עתה יצא המלאך הקדוש לקראת רש"י"

"הרב החסיד המקובל המפורסם בקדושתו וטהרתו רבי שלמה סופר מדאלינא זצ"ל היה מסתופף בצל קדשו [של] מרן הקדוש רבי יעקב יצחק מלובלין זצוקלה"ה ז"ע, ואח"כ נסע לרבינו הקדוש מהרי"א [רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב] זצוקלה"ה,

וסיפר לרבינו מעשה [ששמע] מהקדוש מלובלין: כאשר נסתלק מזה העולם רש"י הקדוש, יצאו לקראתו כל הפמליא של מעלה, חוץ מהמלאך הקדוש מט"ט שר הפנים, שלא רצה לצאת לקראתו מחמת שכתב רש"י על הפסוק (בראשית ה, כד): 'ויתהלך חנוך את האלקים - צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו', על כן התרעם על רש"י שכתב כן (שהרי חנוך הוא מלאך מט"ט. ראה בתרגום יונתן). כך סיפר רבי שלמה זצ"ל.

ואמר רבינו (מהרי"א מזידיטשוב): אני אתרץ רש"י, כי מצינו בגמרא שבת דף לג ע"ב כשיצאו רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו מן המערה אחר תריסר שני, חזו אינשי דקא כרבי (- חורשים) וזרעי. אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. כל מקום שנותנים עיניהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם חזרו למערכתם וכו'. וזה אמר רש"י בלשונו הקדוש: 'צדיק היה' - היינו שהיה כל כך צדיק גדול, שלא היה יכול לסבול זה העולם כשהיו עוסקין בצרכי העולם, וקל בדעתו לשוב להרשיע' - הוא לשון מפעיל לאחרים - היינו שיעשה ח"ו כל העולם לרשעים. לפיכך מיהר הקב"ה לסלקו שלא להיות בעולם הזה, שלא יחריב עולמו ח"ו, ונעשה תיכף בשרו

תלמודא, ברבות ובתנחומא, ובכתבי מדרשי האגדות, אשר רבו מלספור...".

(שו"ת הרא"ם לרבינו אליהו מזרחי, סי' פ)

"אפילו על אות אחת"

"... מאור הגולה רש"י אשר על כל טיפת דיו יושב עליה ז' נקיים ויהי הקצ'ר אמיץ, ומדקדק אפילו על אות אחת כמפורסם... ואין ספק כי כל דבריו אמרי צדק, ואפילו אות אחת יסודתו בהררי קודש, רז"ל, ועין לו ראתה כן במדרש רז"ל...".

(שו"ת חיים שאל' להרח"א זי"ע, ח"א סי' עא)

"פשוטו של מקרא"

"וקבלנו ממין הבעש"ט, כשרש"י אומר 'ופשוטו של מקרא' כוונתו כשיהיה לך התפשטות הגשמיות ותפשיט עצמך מחומר הגס אז תבין המקרא גם כן בדרך פנימי בהתפשטות גוף וחומר".

(אוצר החיים' להרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארא זי"ע, פר' בהר דף רנא:

וכ"כ בספרו הק' 'זוהר חי' שמות דף יז)

"קול גדול" - רש"י ויוצ"ח זכו לשמועו:

קול גדול ולא יסף (דברים ה, יט). "עיין רש"י ז"ל: 'קולו חזק וקיים לעולם'. מבואר שמי שמקדש עצמו יזכה לשמוע קול ה' שקיים לעולם, כמו שזכה מרן הקדוש האר"י בעל שם טוב עם התלמידים כידוע ומפורסם, שזכו לשמוע הקולות והברקים וקול שופר חזק באמירות 'אנכי' עם כל הרזין סתימין עילאין, וכן רש"י ז"ל היה לו זה המדריגה, כפי הנראה מדבריו ופירושו, וכן כל יוצאי חלציו".

(היכל הברכה, פר' ואתחנן, לד:)

לימוד פירוש רש"י על התורה

"למוד פרשיותיך עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ופירוש רש"י ז"ל, ותדקדק בו כאשר תוכל".

(ארחות חיים להרא"ש, ליום שני, אות לו)

"אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שמו"ת וכו'. אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום. וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י".

(שולחן ערוך או"ח, סי' רפה ס"א"ב).

וראה מש"כ הגר"ח פאלגי זי"ע בהקדמה לספרו 'ובחרת בחיים' וז"ל: "ותיתי לי, דמיום שעמדתי על דעתי לא מנעתי את עצמי מללמוד בכל שבוע פירוש רש"י של כל פרשה, כמו חובת שמו"ת, וכמו שפסק מרן (המחבר) בשלחנו הטהור הלכות שבת...".

וב'כף החיים' (סי' כז ס"ז) כתב: "ואנכי לא ידעתי מי פטרם לכמה מתופסי התורה, דהם לא יצאו מכלל יראי שמים, ואמאי אין נזהרין ללמוד גם פירוש רש"י, בין ערב שבת וליל שבת ויומו, ואפילו שלא יגמרו, יכולין להשלים באמצע שבוע, וכיון שהוא דינא דשלחן ערוך, ראוי להם לקיים הדבר, ובמקום שילמדו בענין אחר, ילמדו כל הפרשה מפירוש רש"י".

ומי שחשקו לחדש חדושי תורה יראה כמה תועלת נמשך בהגיע לפרק הקורא בפירוש רש"י מדי שבוע בשבוע, וישים אל לבו דרש"י התענה תרי"ג תעניות כדי לפרש פירוש זה, ויש בו רזין עילאין וסודות עמוקים... ובודאי דזכות בעי להיות לומד בפירושו הקדושים והטהורים".

"מה שאמרו צריך כל אדם לחזור הפרשה עם פירוש של רש"י, שהוא מנופה כסולת נקיה, וכל דבריו מדברי רז"ל...".

סאין תרגום ופירוש מעולה בו, ובפרט שרוב הפרשנים נתנו לו כתר המלוכה כי קטן וגדול שם הוא... אבל מי שלא יכול לקיים הכל (תרגום ורש"י), שאין השעה מספקת, יקרא פירוש שמועיל יותר מן התרגום" (ים של שלמה, קדושין, פ"ב אות יד. עיי"ש)

"... והבחורים אשר אומרים כי חרפה להם ללמוד בישיבה פרשה חומש עם רש"י, וקפיטל בנביאים וכתובים, לו חכמה ישכילו היו לומדים זה

ראשונה מכל. ראה נא הרא"ם ז"ל אשר האיר עיני כל ישראל בחיבורו על רש"י על התורה, ואני משבח הספרדיים בזה אשר לימודם עולה יפה, ובודאי כי לא אלמן ישראל בינינו האשכנזים ת"ל גאוני הזמן אשר לומדים כסדר הראוי ונכון, אמנם ראוי היה שישגיחו בעין חמלה ולזכות הדור וכו'... ולא כאותן שלומדים עם תלמידים גפ"ת - אם שיוודע להקשות איזה קושיא ותירוץ, 'חכם' ו'רבי' יתקרי, ובתנ"ך אין לו שום ידיעה, ולה"ק מונח בקרן זוית...".

(פרי מגדים, באגרת שבריש או"ח, אגרת ד"ה ומה)

"אף כי תלמוד בעצמך סדר הפרשיות של כל שבוע כאמור, אעפ"כ תלמוד בכל שבוע עם רבך עוד פעם הסדר החל עד כלה עם פירוש רש"י, למען תחזור על כל סדר שני פעמים בשבוע.

גם דע כי לימוד זה אינו דבר נקל כל כך, וכמה חבורים גדולים נתחברו על התורה ויחוד על פירוש"י, על כן וודאי יצא לך תועלת אם תלמוד גם כן אצל רבך, ואל תאמר שאינו לפני כבודך ללמוד חומש אצל רבך, כי לא מחכמה תאמר כזאת. אם תחקור תמצא שגיסי הגאון הצדיק אב"ד דפרעשבורג [ה'חתם סופר' זי"ע] לומד בכל לילי שבת הסדרה עם פירוש"י עם כל הישיבה, אשר הם יותר ממאתים איש, וגם לומדים מופלגים בני עירו באים לשמוע, ומפליגים מגודל תועלת המגיע להם מזה. כן הדבר בלימוד משניות ולימוד פסוק, שכל תמנע ללמוד במיוחד שיעורין מזה אצל רבך ומורך".

(הנהגות טובות מהגה"ק רבי שלמה איגר זצ"ל [בהגה"ק רבי עקיבא איגר זצ"ל] -

שערך לאחד מבניו, והועתקו מגוף כת"ק בספר 'חוט המשולש' עמ' רכט, אות יז)

"... בערב שבת אני טרוד בלימוד רש"י עם התלמידים ובטרחת כבוד השבת".

(נודע ביהודה, מהד"ק י"ד סי' ז)

"... ומזה תראה בני נ"י, שדינים שאינם מבוארים בפוסקים ימצא להם לפעמים פשר והתפשטות במשניות וספרי. ולכן איעצך: הוי מרגיל עצמך להיות בקי מאד במשניות וברש"י על התורה, שהוא לתועלת גדול לכמה ענינים. והרבה פעמים שפשטתי שאלות שלא נמצאו בפוסקים מן המשנה, וכן פירוש"י על התורה הוא לתועלת גדול להיות בקי בספרא וספרי ובמדרשים, מלבד התועלת הפשוט, להבין פירוש הפוסקים על נכון".

(שו"ת בנין ציון לבעל הערוך לנר' זצ"ל, החדשות, סי' נד)

"אפשר שלכך הקפיד הרב ז"ל [הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע] מאוד, ללמוד חומש עם פירוש רש"י ז"ל, כי רש"י הוא מלוקט ממדרשים, שהיא תורה שבעל פה, לייחד תורה שבעל פה עם תורה שבכתב".

(אמרי פנחס השלם, שער התורה אות לו, עמ' רסא)

"זההיר, שיהיה תמיד מונח אצל האדם חומש עם פירוש רש"י לעיין בו בכל שעה, כמ"ש (דברים יז, יט). 'זהיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' למען ילמד ליראה, וינצל גם כן מהרהורי ע"ז".

גם להלן אות לח איתא "כי פירוש"י בחומש הוא סגולה למחשבות רעות". עיי"ש)

"שמעתי מזקני מוהר"ר רפאל מבערשיד ז"ל, שבימיו היה נשמע פעם אחת הריגה רח"ל, והיה מורו [הרה"ק ר"פ מקאריץ ז"ל] מצוה: מ'זאל פילוויין[להפיץ ולהרגיל לימוד] חומש עם פירוש רש"י".

(שם. אות לו. וראה עוד בשם באות מ)

"שמעתי בשם הקדוש רבינו אדומו"ר מוהר"ש מבעלזא זצוקללה"ה, שמי שלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פירוש רש"י על התורה, אזי הוא מובטח שבעלמא דקשוט יהיה עכ"פ במתיבתא דרש"י...".

(דברי יצחק, מהד"ו תשנ"ו, עמ' נח)

"הגה"ק [מרן מהרי"ד] דבעלזא זלה"ה אמר, שמי שלומד בכל יום פרשה חומש ורש"י, מובטח לו שינצל באותו יום מעבירה חמורה לעשות. והיה מנהגו בקודש, אחר סילק תפילין דרש"י, טעם מידי, והניח ר"ת ולמד בהם פרשה חומש ורש"י".

(אלף כתב, אות שכת)

[גמרא]: "סימן לגסות עניות וכו' מאי עניות, עניות דתורה (קידושין מט:)-
"דאינה נוחה על גסי הרוח, דמתוך גסותו אין משמש כל צרכו ואין
מחזר על שמועתו".

רוח איש יכלכל מחלהו (משלי יח, יד). "רוח איש - רוח גבר שהוא איש
גבור ואינו נותן דאגה בלבו ומקבל כל הבא עליו בשמחה ובחבה.
יכלכל מחלהו - אין כחו סר מעליו".

מספרים שאביו של רש"י רבינו יצחק היתה בידו מרגלית גדולה
וחשובה, והגויים חמדו מאד לקנותה, ולהשתמש בה לשם עבודה זרה
שלהם, והיו מפצירים בו מאד שיתן להם את המרגלית, והם ישלמו לו
כהנה וכהנה, אך ביודעו שהם צריכים אותה לצורך אליליהם, לא אבה
ליתנה להם בשום אופן. באחד הימים הזדמן לו לנסוע בספינה עם
הגויים, והתחילו לשדל אותו ולשחדו בשלמונים מרובים, ובראותו
שאינו יכול להתאפק מליתן את המרגלית, עמד והשליכה למצולות ים
ובזה הפסד את כל ממונו הרב שהיה ברשותו, והצטער רבי יצחק מאד
על המעשה הזה, שהוכרח להפסיד את כל עושרו בעבור זה. ושמעו
בבית המדרש בת קול מן השמים, בזכות המצוה הגדולה הזאת שעשה
עכשיו, יזכה להוליד בן שיאיר את העולם בתורתו.

מובא שקודם שכתב רש"י את פירושו על התורה ועל הש"ס, נסע
לגלות במשך שבע שנים ובחזרתו לביתו חיבר את פירושו הגדולים.
הסיבה לעריכת גלותו אינה ברורה, ברם שמעתי שני פירושים מדוע
הלך רש"י לגלות. א) היות שאביו רבינו יצחק הצטער על אובדן הרכוש
הגדול שהיה ברשותו, ביקש רש"י לכפר על הפגם שנעשה בצער הזה,
והיות שרש"י היה המתנה והשכר על המצוה, לכן רצה רש"י שתהיה
המצוה שעשה אביו בשלימות, וע"כ הלך לגלות לכפר על הצער של
אובדן הרכוש, ועי"ז הוא עצמו התעלה במעלות נשגבות. ב) שהלך
לגלות כדי לברר אם אין מישוהו ברחבי העולם שכבר כתב פירוש כזה
על התורה או על הש"ס, ואולי אותו אדם כתב פירוש יותר ורחב ממנו,
וע"כ נסע בכל הישיבות ברחבי המדינות, ורק אחרי שראה שרעיון לא
הקדימו אחר כזה, כתב את פירושו והפיצם בישראל.

(הגה"צ רבי נתן גשטטר זצ"ל אב"ד ר"מ קרית אגודי"ב ב"ב "שיחות מלוה מלכה")

פעם לאחר נישואי אחד מצאצאיו של הרה"ק ר' דוד מזלטיפאלי
זצוק"ל, נכנס אליו המחונן שלו, ושאל ממנו: רבי-מחונן, מה דעתו על
העתיד, מהיכן יהיה פרנסה להבנים שלנו שזה עתה נישאו. השיב לו
הרה"ק: הנה ידוע שדרכו של רש"י הק' בפירושו לקצר תמיד בלשונו
ככל היותר, שלא לכתוב מילה אחת מיותרת, אך במקום אחד מוצאים
אנו בדברי רש"י שהלך בדרך אחרת שהאריך הרבה שלא כדרכו, וזה
בפירושו עה"פ "תמים תהיה עם ה' אלקיך", כאן מאריך רש"י בלשונו
הק', שכותב "התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר
העתידות" ואחר כל זה הוא חוזר עוד הפעם "אלא כל מה שיבא עליך
קבל בתמימות", ואח"כ מסיים רש"י בלשונו הק' "ואז תהיה עמו
ולחלקו". על על כרחך שכאן בא רש"י הק' להורות לנו, שבמידה זו של
התמימות והבטחון בה' שלא לחקור אחר העתידות, יש להלך בה
תמיד בשלימות מבלי כל שאלות וספיקות.

(ילקוט מאורי אור שיכון סקווירא תשס"א עמ' קל"ז)

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

המאמר אודות רבן של כל ישראל
"רש"י" הקדוש
נלקח מתוך גליון 'עלים לתרופה' בעלזא

לזכות הרוצה בעילום שמו
שיקווים ברכת צדיק "מנוחה ושמוחה, אור ליהודים"

להשתתפות בהוצאות הגליון לרגל שמחה או לע"נ ולקבלת הגליון במייל, להערות ולהארות, GILYON.LIZENSK@GMAIL.COM

"המאור הגדול, רבינו שלמה זצ"ל (רש"י), גלה עמוקות התלמוד, מני
חשך. לא עממוהו כל סתום. ובזולת פירושו, היה כדברי הספר החתום"
(ש"ת הריב"ש, סי' שצד ד"ה פנפלונא)

"... והפורש ממנו (מפירושו של רש"י) כפורש מחיים".

(רמב"ן, ח"י עמ"ס גיטין טז:)

"ראש כל החיבורים שנתחברו דרך פירוש, הם פירושי רש"י ז"ל, ואם
רבו הלוחמים עליו, כלי זינו עליו ותשובותיו מתוך דבריו, כולם נכוחים
למבין, אין מעלתו ניכרת רק ליחידים, אשר במילה אחת יכלול
לפעמים תירוציו של חבילי קושיות, אלא
שלא כוון בהם הרב לענין פסק הלכה כלל".

(רבינו מנחם המאירי, פתיחה למסכת אבות)

"וצריכין אנו למודעי, אביהן ורבן של ישראל רש"י ז"ל, הוא המגלה לנו
כל סתום, ובלעדיו היה הגמרא כדברי הספר החתום".

(ש"ת בצלאל אשכנזי, סי' כו ד"ה עוד תירץ)

"רש"י מאור עיני ישראל וראשון לבעלי רוח הקודש מיורדי המרכבה".
(היכל הברכה להרה"ק ר"א מקאמאנא זי"ע, פ"ר מסעי דף ריב:)

בלע"ז

הגה"ק רבי חנה מקאלישיץ אמר שזקיננו הגה"ק משינאווא הקפיד מאוד
להוציא בפה בעת לימוד רש"י, גם את המלות הלועזות הנזכרים
בפירושו. ואמר שיש בהמלות בלע"ז אותה קדושה שיש ביתר דברי
רש"י. ולכן אם שמע מאחד שלמד רש"י והשמיט תיבות אלה, צוה לו
לחזור על דברי רש"י ולכלול מילין אלה בלימודו.

(דברי חנה השלם, פ"ו, עמ' פז)

[וראה ב'שם משמואל' שכותב (בפ"ר דברים, תרע"ט) - לאחר שמבאר
ששפת כל אומה מעידה על מהותה ותוכנה ובכח התוה"ק אפשר
להפכה לטוב: "ובזה הסברתי לי מה שרש"י ז"ל פירש הסברת הכתובים
כמה פעמים בלשון צרפת, שלא יתכן שרש"י ז"ל לא מצא מילין
בלשה"ק להסביר בה את הקורא. ולפי דרכנו, בכוונה עשה, לטובת
הכלל המדברים בלשון ההיא, שתהיה רפואה קצת ללשון ההיא, כי
יתכן שקודם שעשה רש"י ז"ל כך, היתה הלשון מושכת עוד יותר לרע]

הוראות ותוכחות מוסר בלשון קדשו

מוקש אדם ילע קידוש (משלי כ, כה) - "כשאדם נכשל ונוקש בעבירות,
מקלקל את קדושתו".

[גמרא]: "שואל אדם צרכיו ב'שומע תפלה', אבל אם בא לומר בסוף כל
ברכה וברכה - מעין כל ברכה וברכה" (ע"ה) - "אם היה משכח תלמודו,
מאריך ב'חונן הדעת'; אם בעל תשובה הוא, מאריך ב'הרוצה בתשובה',
וכן כולן".

יסר לץ לקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו (משלי ט, ז) - "מום הוא למוכיח,
שזה מחרפו ואינו שומע לו, זו היא אזהרה שאסור לדבר עם המסיתים
מדרך הישרה אפילו להוכיחם ולקרבם".

כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כז, יט). [בדברי תורה כתיב
(יבמות קיז:)] - "לפי פנים ולב שאתה נותן לתורה, לבך עומד לך להעמיד
גירסא, אם יגעת בה - תמצא, אם לא יגעת - לא תמצא. לישנא
אחרינא: אם רבו מסביר לו פנים הוא מחכים, ואם לאו אינו מחכים
מרב".

לע"נ האשה החשובה הצדקנית
מרת פרידא גילה בת הרה"ח ר' יצחק אייזיק ע"ה (רי"ד)
נלב"ע ו"ז אדר ב' תשע"ט